

Ἀπολογία-Ἀπολογισμός

Τριάντα χρόνια Ἀρχιερωσύνης στὸν ἀμπελῶνα τοῦ Κυρίου ἐν Ἀφρικῇ.

Μαρτύριο καὶ μαρτυρία

«Κύριε ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ δι' ἀνείκαστον φιλάνθρωπίας πέλαγος ἐπὶ γῆς ὀφθεῖς καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστραφεῖς ὡς ἄνθρωπος, ἵνα καὶ τὸ σὸν ἐπὶ γῆς ἀναστήσης πλάσμα καὶ πρὸς οὐρανὸν ἀντλήσης καὶ ἀπὸ τῆς γῆς τὸ ἄνω πληρώσης βασίλειον, ὁ προσαγαγὼν ἑαυτὸν ἱερεῖον ἁμωμον ὑπὲρ ἡμῶν καὶ διὰ τῆς αὐτουργοῦ καὶ ἀπορρήτου ταύτης ἱεροτελεστίας κατακτησάμενος ἑαυτῷ λόγοις, ἔργοις, παθήμασιν οἰκείοις λαὸν περιούσιον... ὡς μόνος ὢν ὡς ἀληθῶς ποιμὴν καὶ ἐπίσκοπος τῶν ἡμετέρων σωμάτων καὶ ψυχῶν, καὶ μόνος ὄντως ὁσιος, ἁκακος, ἀμίαντος καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, διὸ “καὶ ὑψηλότερος τῶν οὐρανῶν γενόμενος” ἐκεῖθεν ἐν ὑψηλοῖς καθήμενος πανσόφῳ προνοίᾳ διοικεῖς τὰ πάντα λόγοις ἀρρήτοις, οἷς αὐτὸς ἐπίστασαι μόνος, ἀρχῶν καὶ ἐξουσιῶν καὶ ἀξιωμάτων ὅρια τιθεῖς καὶ μετατιθεῖς, ὁ ἐμὲ τὸν ἐν ἐσχατιᾷ κείμενον ὡς ἰκανότητος πάσης ἐνδεὰ κρίμασιν οἷς οἶδας εἰς τὴν τῆς ἀρχιερωσύνης καλέσας περιωπὴν, καὶ δεήσεις ἀπὸ ταύτης ἀναπέμπειν καταξιώσας, Σὺ αὐτός, ὁ βασιλεὺς μου καὶ ὁ Θεός, ὁ πατὴρ τῶν οἰκτιρμῶν, ὁ δοτὴρ τῶν ἀγαθῶν. Ἐπιδε ἐξ ὕψους ἀγίου σου καὶ τὰς ἐμὰς ἰκεσίας πρόσδεξαι...» (Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς)

Μὲ πλήρη συναίσθηση τῶν εὐθυνῶν καὶ τῶν ὑποχρεώσεων ποὺ μοῦ ἀνετέθησαν ὑπὸ τῆς Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ παλαιφάτου Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας καὶ πάσης Ἀφρικῆς, ἀναμνησκόμεαι, σήμερα, μὲ συγκλονισμό ψυχῆς, τὴν ὥρα ἐκείνη ποὺ πατοῦσα, γιὰ πρώτη φορά, τὰ ἁγιασμένα χόματα τῆς Ἀφρικῆς (12 Ἰανουαρίου 1977), ὡς λαϊκὸς καὶ στὴ συνέχεια ὡς κληρικός - Ἐπίσκοπος, πρὸ τριάντα ἐτῶν. Ἐπέτειοι καὶ οἱ δύο ποὺ σηματοδότησαν τὴν ὅλη μου πορεία καὶ ἀνοίξαν νέους ὀρίζοντες στὴν προσωπικὴ μου ζωὴ καὶ στὴν ἀποστολὴ γενικότερα τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἀλλὰ πρὸ πολλοῦ χρόνου τὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ μπῆκε ἤδη στὴ ζωὴ μου, δὲν περιαιτολογώ, ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ἰδρύθηκε ἡ Ἱερὰ Μητρόπολη Κένυας καὶ Εἰρηνοπόλεως.

Σὲ μιὰ σχετικὰ νεαρὴ ἡλικία ἐνδιαφέρθηκα γιὰ τὰ τεκταινόμενα στὸν χῶρο ἐκεῖνο, ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ἔφθασε ὁ ἀείμνηστος Ἀρχιμανδρίτης π. Χρυσόστομος Παπασαραντόπουλος καὶ ὁ πρῶτος ἰθαγενὴς Θεολόγος Θεόδωρος Ναγκιάμα, ὁ ὁποῖος εἶχε δεσμούς μὲ τὴν Κύπρο. Ἀλλὰ καὶ ὁ π. Χαρίτων Πνευματικάκης, σὲ ἀνύποπτο χρόνο, ἐπισκεπτόμενος τὴν Κύπρο, μᾶς ἐξομολογοῦσε, ὅταν ἦμουν μαθητὴς τότε τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων καὶ τῶν Χριστιανικῶν ομάδων. Μιὰ ἐφηβικὴ ἀλληλογραφία μαζί τους, μαρτυρεῖ, χωρὶς σκέψη πολλή, ὅτι τελικὰ αὐτὸ ἦταν τὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ γιὰ μένα καὶ καμμιά δύναμη δὲν θὰ

μπορούσε να τὸ ἀνατρέψει. Ἐκεῖνοι μὲ καλοῦσαν, πίστευαν ὅτι θὰ ἀποδεχόμενοι, εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ συνεργοὺς καὶ ἐκτελεστὲς τοῦ ἱεραποστολικοῦ ἔργου. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ὁ Θεὸς ἦταν ἀποφασισμένος ἤδη γιὰ τὴν ἀποστολή μου στὴν Ἀφρική. Ἔπρεπε ὅμως νὰ ἀκολουθήσουν ἄλλα γεγονότα καὶ στὴν συνέχεια νὰ πορευθῶ πρὸς τὰ ἔθνη. Ταυτόχρονα, εἶχα τὴν εὐτυχία νὰ κάνω τὸ πρῶτο μου ταξίδι ἐκτὸς Κύπρου, ὅπου εἶχα τὴν μεγάλη εὐλογία νὰ συνδεθῶ πνευματικὰ μὲ τὸν Ἅγιο Ἱερομάρτυρα Φιλούμενο, ὁ ὁποῖος ἦταν ὁ πνευματικὸς μου καὶ τὸν ὑπηρετοῦσα στὸν ναὸ τοῦ Τιμίου Προδρόμου Ἱεροσολύμων.

Στὰ εἰκοσί μου χρόνια συναντῶ τὸν Γέροντα Σωφρόνιο τοῦ Ἑσσεξ, πνευματικὸ ἀνάστημα τοῦ Ἁγίου Σιλουανοῦ τοῦ Ἀθωνίτου. Γίνομαι πιστὸ πνευματικὸ τέκνο του, ἐξομολογοῦμαι κοντά του σχεδὸν κάθε ἐβδομάδα. Ἦταν δύσκολη περίοδος τῆς ζωῆς μου. Ἐνῶ τὰ σχέδια τὰ δικά μου ἦσαν ἄλλα καὶ ὀνειρευόμουν τὸν ἑαυτό μου ὡς ἓναν πετυχημένο πιανίστα-μουσικό, ὁ π. Σωφρόνιος ξαφνικά μου ἀνακοινώνει μὲ ἐσωτερικὴ βεβαιότητα: «Ἀνδρέα, παιδί μου, ὁ Θεὸς σὲ προορίζει γιὰ κάτι ἀνώτερο. Τί; Νὰ γίνεις Θεολόγος». Πάγωσε ὅλο μου τὸ εἶναι. Μὰ καὶ πάλιν ἐκεῖνος ἦταν ἅγιος ἐπὶ γῆς. Μποροῦσα νὰ τοῦ ἀρνηθῶ; Ἐκανα ὑπακοή. Ἐκεῖνος ἤδη εἶχε προβλέψει τὴ συνέχεια καὶ τὴν ὅλη πορεία τῆς ζωῆς μου. Δέχθηκα χωρὶς διαμαρτυρία, ἀλλὰ μέσα μου ἔτρεφα μιὰν ἐλπίδα, αἰσθανόμενος τίς ἀδυναμίες μου καὶ τίς ἐλλείψεις μου. Ὅμως, ἀφοῦ ἔτσι θέλησε ὁ Γέροντας, δὲν μποροῦσα νὰ κάνω διαφορετικά. Τὰ ἴδια ἀκριβῶς ἐπανελήφθησαν καὶ ἐπιβεβαιώθηκαν μὲ τίς συχνὲς ἐπισκέψεις καὶ ἐξομολογήσεις μου στὸν ἤδη γνωστὸ Ἅγιο Πορφύριο τὸν Καυσοκαλυβίτη. Εἶμαι βέβαιος ὅτι καὶ οἱ δύο ἀπὸ τὰ οὐράνια παρακολουθοῦν καὶ εὐλογοῦν τὸ ὅλο ἱεραποστολικὸ ἔργο ἐδῶ στὴν ἡπειρο τῆς Ἀφρικῆς.

Φυσικὰ τὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ ἦταν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς δεδομένο, ὅσο κι ἂν ἀνθρώπινες δυνάμεις μὲ ἀξίωμα, πλοῦτο καὶ δύναμη θέλησαν νὰ ἀλλάξουν τὴν πορεία τῆς ζωῆς μου. Πρὸς στιγμὴ φαινόταν εὐκόλο καὶ κατορθωτέο. Ἀπουσίαζε, ὅμως, ὁ δάκτυλος τοῦ Θεοῦ ποὺ πάντοτε παρίσταται καὶ ὑποδεικνύει. Ὅσο κι ἂν δυσκολευόμαστε νὰ τὸ πιστέψουμε, ὅμως ἔτσι εἶναι, μὴν δοκιμάσουμε ποτὲ νὰ θεωρήσουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀνώτερους καὶ ἱκανότερους ἀπὸ τὸν Θεό, τὸν ἀληθινὸν καὶ παντοδύναμο. Χάνουμε τὸν καιρὸ μας. Ἀδελφοί μου, *«Τί δεδοίκαμεν, εἶπέ μοι; Τὸν θάνατον; Ἐμοὶ τὸ ζῆν Χριστὸς καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος»*. *«Ἄλλ' ἐξορίαν, εἶπέ μοι;» «Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς»*. *«...οὐ πενίαν δέδοικα, οὐ πλοῦτον ἐπιθυμῶ, οὐ θάνατον φοβοῦμαι, οὐ ζῆσαι εὐχομαι, εἰ μὴ διὰ τὴν ὑμετέραν προκοπὴν... Διὸ καὶ τὰ νῦν ὑπομιμνήσκω, καὶ παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν θαρρεῖν ἀγάπην. Οὐδεὶς γὰρ ἡμᾶς ἀποσπᾶσαι δυνήσεται, ὃ γὰρ ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος χωρίσαι οὐ δύναται... Οὐδὲν Ἐκκλησίας δυνατώτερον, ἄνθρωπε»*. Τὸ ἀπόσπασμα εἶναι ἀπὸ γνωστὸ κείμενο τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου (*Πατρολογία Migne, 51/427*), κείμενο τὸ ὁποῖο ἀνὰ τοὺς αἰῶνες ὑπῆρξε ἄξων καὶ δείκτης γιὰ τὴν πορεία τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ φυλακτὸ ἀνεκτιμήτου ἀξίας γιὰ κάθε Ἐπίσκοπο. Κρύβεται στ' ἀλήθεια μέσα στὸ μυστήριον τοῦ Θεοῦ αὐτὴ ἡ μεγάλη ἀλήθεια τῆς γνωριμίας μας μὲ τὸν ἴδιο τὸν Θεὸ καὶ ἡ φύλαξη αὐτῆς τῆς σχέσης, γιὰτὶ μόνο ἔτσι θὰ καταλάβουμε τὸν ἑαυτό μας, ἀλλὰ εἶναι καταλυτικὴ καὶ ἡ σχέση μας μὲ τὸν διπλανό μας. Ἴσως νὰ μὴν δίνουμε τόση μεγάλη

σημασία ή ακόμα να το παραθεωρούμε, σαν να μην έχει τόσο μεγάλο βάρος στην πορεία μας. Κι όμως, εδώ συνοψίζεται όλο το μεγαλείο του Θεού και εκφράζεται έτσι με τον πιο σίγουρο και δυναμικό τρόπο. Λέγει, λοιπόν, χαρακτηριστικά ο μεγάλος Πατέρας της έρημου Αντώνιος: *«Από τον πλησίον μᾶς είναι ή ζωή και ό θάνατος. Αν κερδίσουμε τον αδελφό μας, κερδίζουμε τον Θεό, αλλά εάν σκανδαλίσουμε τον αδελφό μας, στον Χριστό άμαρτάνουμε»*. Φοβερὰ τὰ λόγια αὐτά, ἀλλά και ταυτόχρονα ἀποκαλυπτικά, γιατί έτσι βλέπουμε ξεκάθαρα πῶς πρέπει νά συμπεριφερόμαστε στίς προσωπικές μας σχέσεις. Μέσα, λοιπόν, σ' αὐτό τὸ γνωμικὸ τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου κρύβεται σ' ὅλο τὸ μήκος και πλάτος ή βασική κι ἀναντικατάστατη ἀρχή της Ὁρθόδοξης πνευματικότητας και γενικότερα της Ἐκκλησίας και τοῦ Χριστιανισμοῦ. Φοβερό, λοιπόν, αὐτὸ πὸν μᾶς προτρέπει: νά γίνομαι ἓνα με τὸν διπλανό μου, πὸν εἶναι ή ἴδια ή ζωή και ή ὕπαρξή μου. Μπορῶ νά τὸ ἐφαρμόσω στή ζωή μου; Θά εἶναι μιὰ μεγάλη νίκη ἐνάντια σὸν ἐγωισμό μου -φιλαργυρία, κενοδοξία, ἐμπάθεια, πολυλογία, ἐπίδειξη, ἀδικία, πάθη, τὸ μῖσος πὸν με κυριεύει-, ἐνάντια στήν αὐταρέσκεια και τὴν ὑπερηφάνεια, τὴν κακία μου γιὰ τὸν διπλανό μου. Μοῦ λείπει, λοιπόν, αὐτή ή ἀγάπη χωρὶς ὅρια και φραγμούς, ἂν ἦταν δυνατό νά χωρέσει μέσα μου ὅλος ὁ κόσμος της δημιουργίας, ἀκόμα και οἱ ἐχθροὶ και πολέμιοι της Ἐκκλησίας.

Εἶναι ἀδιανόητο αὐτὸ πὸν ή χάρη τοῦ Θεοῦ και ή ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐργάζονται με ἓναν θαυμαστὸ τρόπο, ἀκριβῶς γιὰ νά μᾶς περιβάλουν, κυριολεκτικά, με αὐτὸ πὸν λέγεται ταπείνωση, πὸν θά μᾶς φέρει ἀγάπη γιὰ ὅλους τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Φαίνεται τόσο δύσκολο ή ἀκόμα ἀπραγματοποίητο, κι ὅμως, τὸ θέλει ὁ Θεὸς πὸν τόσο ὁμορφα μᾶς προτρέπει: *«Ἐγὼ σᾶς λέγω, ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθρούς σας, ἐνεργετεῖτε ὅσους σᾶς μισοῦν, προσεύχεστε γιὰ ὅσους σᾶς βλάπτουν»* (Ματθ. 5/44). Γιὰ νά τὸ πετύχω, ὅμως, αὐτό, χρειάζεται μεγάλος ἀγῶνας και ἄκρα ἐσωτερική ταπείνωση, ή ὁποία ἀληθινὰ χαροποιεῖ τὴν ψυχή μας και τὴν κάνει νά εὐοδιάζει και τότε ή καρδιά ἀνοίγει διάπλατα γιὰ νά χωρέσει τὸν ἄλλο ἄνθρωπο, πὸν κάτω ἀπὸ ἄλλες συνθήκες τὸν ἀποκλείεις και τὸν ἀποφεύγεις. *«Εἶδες ὑπερήφανον ἄνθρωπον; Εἶδες διάβολον. Εἶδες ταπεινὸν ἄνθρωπον; Εἶδες ἄγγελον»*, μᾶς λέγει χαρακτηριστικά ὁ Ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός.

Ἐμφανής και ἀδιάκοπη ή ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρὸς ὅλους μας. Τίποτε δὲν μπορεῖ νά μᾶς χωρίσει ἀπὸ τὴ μεγάλη ἀγάπη και φιλευσπλαχνία τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπο. Καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια ἐκδηλώθηκε τόσο πλούσια και βαθιὰ ή ἀγάπη τοῦ Θεοῦ γιὰ τὸν διπλανό μας, τὸν πλησίον μας, τὸν ἀδικημένο, τὸν ξεχασμένο και περιφρονημένο αδελφό μας, πὸν στερεῖται αὐτῆς της τιμῆς. Πόσο ἀληθινὰ ἀδικοῦμε τοὺς ἑαυτοὺς μας, ὅταν ἀγνοοῦμε ὅτι ὅσο πὸν πολὺ ξέρουμε νά ἀγαποῦμε τὸν Θεό, τόσο πὸν εὐκόλα θά μπορέσουμε νά ἀντιληφθοῦμε ὅτι μόνο έτσι θά μπορέσουμε νά ἀγαπήσουμε τὸν ὁποιονδήποτε αδελφό μας, τὸν διπλανό μας, τὸν ἀπὸ ὅποια καταγωγή, κουλτούρα, γλῶσσα ή χρῶμα. Τὸ μυστικὸ της ἐπιτυχίας μας, της αὐτογνωσίας μας και τοῦ ἑαυτοῦ μας. Ἀνακαλύπτουμε τὴν ταυτότητά μας, τὴν καταγωγή και προέλευσή μας, ὅταν μπορέσουμε νά φέρουμε κοντὰ μας, δίπλα μας, μέσα μας, τὸν ἄνθρωπο τοῦ Θεοῦ. Ζοῦμε καθημερινὰ αὐτὸ ἀκριβῶς πὸν

ἐκφράζει ἡ ἄπειρη ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Δίνεις ἀγάπη στὸν διπλανό σου, τὸν φέρνεις μέσα σου, κοντά σου, δίπλα σου, καὶ τότε αἰσθάνεσαι ὅτι ὁ Θεὸς γίνεται ὁ ἴδιος ἓνα μαζί σου. Αὐτὸ εἶναι τὸ μυστικὸ τῆς προσφορᾶς. Καὶ εἶναι πιά ἐμφανὲς τὸ γενόμενο, ἀπὸ τὴ στιγμή πού ἀγαπᾷς τὸν συνάνθρωπό σου, ὅπως τὸν ἑαυτό σου, τὸν τιμᾷς, τὸν ἀποδέχεσαι, τότε ἀκριβῶς γίνεται αὐτὴ ἡ ἐσωτερικὴ πλούσια ἔνωση, ἐπαφὴ μὲ τὸν ἴδιο τὸν Θεό. Μὰ εἶναι τόσο ἀπλὸ καὶ δὲν χωράει καμία συζήτηση ἢ ἀμφιβολία, ἀφοῦ μᾶς ἔδωσε αὐτὴ τὴν ἐντολὴ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος: «Καὶ ἡ δική μου ἐντολὴ εἶναι νὰ ἀγαπᾶτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο» (Ἰωαν.15/12) καὶ ἀκόμα: «Ὅποιος μὲ ἀγαπάει, θὰ τηρήσει τίς ἐντολές μου» (Ἰωαν.14/23).

Ἀπίστευτο κι ὅμως αὐτὴ εἶναι ἡ πραγματικότητα. Ἄν ἀφήσουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας ἐλεύθερους νὰ πορευθοῦν καὶ νὰ τηρήσουν αὐτὸ ἀκριβῶς πού μᾶς προστάζει ὁ Κύριος, τότε θὰ μπορέσουμε νὰ δημιουργήσουμε μέσα μας ὅλες τίς προϋποθέσεις ἐκεῖνες γιὰ νὰ ἀγαπήσουμε τὸν ὅποιονδήποτε ἄνθρωπο, γιατί μόνο ἔτσι θὰ πετύχουμε τὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ, νὰ τὸν ἔχουμε δηλαδὴ συνεχῶς μέσα μας καὶ δίπλα μας, ἔτσι ὅπως ἀναφερθήκαμε πιὸ πάνω. Ἄς ἔχουμε, λοιπόν, αὐτὴ τὴν ἀνιδιοτελεῖ ἀγάπη μέσα μας χωρὶς νὰ κάνουμε διακρίσεις, τὸ χρῶμα τοῦ ἄλλου δὲν ἀλλάζει τὰ συναισθήματά μας, ἀφοῦ ὅλα τὰ ἀνθρώπινα πλάσματα δημιουργήθηκαν μὲ τὸν ἴδιο τρόπο σὰν κι ἐμᾶς, ἀνθρώπινη φύση ὑπάρχει, τὸ δικαίωμα ὅλων εἶναι νὰ μείνουν κοντὰ στὸν Θεό.

Αὐτὸ ἦταν ἓνα μάθημα ζωῆς, ὅσο κι ἂν δυσκολευόμαστε, πολλοὶ ἀπὸ μας, νὰ τὸ ἐφαρμόσουμε μέσα στὴ ζωὴ μας. Δὲν μπορῶ νὰ ἡσυχάσω, ἂν δὲν συνειδητοποιήσω ἐκεῖνο τὸ ὅποιο ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ἔθεσε θεμέλιο στὴ ζωὴ Του ἐδῶ στὴ γῆ, ἀλλὰ καὶ μέσα ἀπὸ τὴ διδασκαλία Του καὶ τὰ μηνύματά Του. Κάθε φορὰ πού συναντοῦμε τὸν ὅποιονδήποτε ἄνθρωπο, πρέπει χωρὶς καμία δευτέρη σκέψη νὰ βλέπουμε τὸν ἴδιο τὸν Θεό. Καὶ οἱ ἅγιοι Πατέρες καὶ ἀσκητὲς τῆς πίστεώς μας, μᾶς ἐμπνέουν συνεχῶς, γιατί ἀκριβῶς εἶχαν κάνει βίωμά τους αὐτὸ πού λέγεται ἀγάπη. Τὸ εἶχαν συνειδητοποιήσει βαθύτατα καὶ τὸ ζοῦσαν καθημερινά, γιατί εἶχαν ἀνάγκη νὰ εὐαρεστήσουν τὸν Θεὸ καὶ νὰ τὸν ἔχουν γιὰ πάντα μέσα τους. Πῶς; Μὲ τὸ νὰ φέρουν τὸν ἄνθρωπο κοντά τους, δίπλα τους καὶ μέσα τους, γινόταν ἔτσι ὁ Θεὸς ἓνα μ' αὐτούς. Τὸν εἶχαν ἀνάγκη καὶ δὲν μπορούσαν νὰ ζήσουν χωρὶς τὴ δυναμικὴ παρουσία Του μέσα τους. Ἰδιαίτερα εὐλογεῖται κανεὶς, ὅταν πρόκειται νὰ συμπεριφερθεῖ μὲ εὐγένεια καὶ καλοσύνη στὸν πλησίον του, μὲ μιὰ ἀγάπη ἀπλοϊκὴ καὶ ἀθώα σὰν τὴν παιδικὴ ἀφέλεια. Καὶ τὸ γνωρίζουμε αὐτό, ἐπειδὴ βρισκόμαστε στὸν χῶρο τῆς διακονίας μας, πού εἶναι ἅμεσα συνδεδεμένος μὲ ἀνθρώπους τοὺς ὁποίους πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ ὑπηρετοῦμε μὲ περισσότερη ἀγάπη, κατανόηση, ταπείνωση. Ἡ διακονία μας στοὺς γύρω μας, ἡ προσφορὰ μας, πρέπει νὰ εἶναι ἀνάσα μας. Ἄν ὑπηρετοῦμε τὸν συνάνθρωπό μας καὶ στὸ πρόσωπό του βλέπουμε τὸν ἴδιο τὸν Θεό, τότε μετὰ βεβαιότητος ὑπηρετοῦμε ταυτόχρονα τὸν ἴδιο τὸν Θεό. Ἄν δίνουμε πλούσια τὴν ἀγάπη αὐτὴ πρὸς τὸν διπλανό μας, ἂν ἔχουμε ὡς στόχο μας νὰ τὸν προσέξουμε τόσο ὥστε νὰ εὐεργετηθεῖ, ἀπὸ αὐτὴ τὴν εὐεργεσία, θὰ εὐαρεστήσουμε τὸν Θεὸ πού παρίσταται καὶ συμπορεύεται μαζί μας ἀοράτως.

Μᾶς συγκλονίζουν πολλά γεγονότα στην μακρὰ πορεία τῆς διακονίας μας στην Ἀφρική. Δὲν πρέπει νὰ ὠραιοποιοῦμε τίς καταστάσεις αὐτὲς ἐξωτερικά, ἀλλὰ νὰ ἐμβαθύνουμε οὐσιαστικότερα στὸ νόημά τους, ὄχι γιὰ δική μας προβολή καὶ αὐταρέσκεια ἀλλὰ μόνο γιὰ νὰ δοξαστεῖ ὁ ἴδιος ὁ Θεός. Πόσο στ' ἀλήθεια δύσκολο τὸ ἔργο τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, γιατί εἴμαστε ἄνθρωποι καὶ μᾶς κυριεύει συνήθως αὐτὴ ἡ ἔντονη ἰδέα τῆς προσωπικῆς μας ἀποκατάστασης. Ἄν δὲν ἀγωνιστοῦμε νὰ ἀποβάλουμε τὴν ὑπερβολικὴ μας ὑπερεγωϊστικὴ ἀξίωση, δὲν θὰ μπορέσουμε ποτὲ νὰ εὐχαριστήσουμε τὸν Θεὸ καὶ θὰ εἴμαστε συνέχεια κουραστικοὶ καὶ ταλαιπωρημένοι μὲ τοὺς ἑαυτοὺς μας. Καὶ τελικὰ θὰ χάσουμε τὰ πάντα καὶ τὸ κέρδος μας θὰ εἶναι ἡ τελικὴ μας στέρηση νὰ ἐνωθοῦμε μὲ τὸν Θεό. Θὰ πρέπει νὰ ἔχουμε αὐτὴ τὴ λαχτάρᾳ ἐπικοινωνίας καὶ προσφορᾶς πρὸς τὸν πλησίον μας. Αὐτὸς εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ἀποστολῆς μας. Εἶναι σημαντικὸ τὸ γεγονὸς αὐτὸ πὺν πλημμυρίζει τὴν καρδιά μας μὲ τὰ χαρίσματα-τίς χάρες τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Θὰ κατακτήσουμε αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ μέσῳ τῆς ἀγάπης πὺν τρέφουμε πρὸς τὸν πλησίον μας, γιατί ἔτσι μόνον θὰ μπορέσουμε νὰ βάλουμε τὸν ἴδιο τὸν Θεὸ μέσα μας. Εἶναι ἀπαραίτητη αὐτὴ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον, γιὰ νὰ γνωρίσουμε καὶ νὰ ἀγαπήσουμε τὸν ἴδιο τὸν Θεό. Σκεφθεῖτε, ἀδελφοί μου, ὅτι θὰ ἔχουμε κληρονομία μεγάλη στὴ ζωὴ μας, ἂν καταξιωθοῦμε νὰ ἀγαπήσουμε τὸν διπλανό μας, ὁ ὁποῖος θὰ μᾶς χαρίσει τὴν αἰώνια κι ἀληθινὴ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Αὐτὴ, λοιπόν, εἶναι ἡ ἀρετὴ τῆς ἀγάπης. Ἀνιδιοτελεὴς καὶ ἀκριβῶς ἔτσι ὅπως τὴν προστάζει ὁ Κύριος καὶ Θεός μας.

Ὅσο καὶ ἂν θελήσω νὰ εἰσέλθω στὶς ἀνεξερεύνητες βουλὲς τοῦ Θεοῦ, τρέμω καὶ φοβοῦμαι, γιατί στὴ διάρκεια τῆς διακονίας μου εἶτε ὡς λαϊκὸς εἶτε ὡς Ἐπίσκοπος, δὲν μπόρεσα νὰ ἐφαρμόσω ὅσα δίδασκα ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια. Δύσκολη καὶ σταυρικὴ ἡ πορεία αὐτὴ, γιατί καὶ πάλιν ἔχει ἄμεση σχέση μὲ τὸ ἀνθρώπινο γίνεσθαι, μὲ τὸ πρόσωπο τόσων ἄλλων πὺν σὲ περιτριγυρίζουν καὶ ζητοῦν τὴν πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ τους στήριξη.

Ἐπανερχομαι στὸ ἴδιο θέμα γιατί ἀπ' αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἅμεσα ἡ σωτηρία μας. Ἀρκετὰ γιὰ τὸ θέμα αὐτό, τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ τὴ βάση μας καὶ τὸ κριτήριό τῆς ὅλης διακονίας μας στὸν χῶρο τῆς ἐξωτερικῆς ἱεραποστολῆς. Ὅ,τι γράφτηκε ἐδῶ ἦταν ἓνα ξεχείλισμα τῆς καρδιᾶς μου, ἔτσι ὅπως τὸ ἔζησα καὶ συνεχίζω φυσικὰ ὅσο ἐπιτρέψει ὁ Κύριος.

Γιὰ τὴν προσωπικὴ μου κατάθεση καὶ μαρτυρία, ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρῳ, προσθέτω τὴ μεγάλη εὐεργεσία πὺν δέχθηκα ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ βρεθῶ ἀντιμέτωπος μὲ τὸν θάνατο καὶ νὰ ζήσω στιγμὲς ἀγωνίας, φόβου, τρόμου, ἀλλὰ καὶ ἐσωτερικῆς καὶ ψυχικῆς ὠφέλειας. Ἔτσι ἄλλαξε πορεία ἡ ζωὴ μου. Ἴσως νὰ ἤθελε ὁ Θεὸς νὰ μὲ προετοιμάσει καὶ νὰ μοῦ δώσει ἀκόμα λίγο χρόνο γιὰ μετάνοια καὶ αὐτοκριτικὴ. Στέκομαι τώρα μὲ δέος μπροστὰ στὶς ἀνεξερεύνητες βουλὲς τοῦ Θεοῦ καὶ ἀναπέμπω καὶ ἐπαναλαμβάνω μιὰ θαυμάσια προτροπὴ τοῦ Ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, ἐν ἀποσπασματι, ἂν καὶ ἀνάξιος δοῦλος καὶ ταπεινὸς διάκονος τῆς χάριτος τῶν ἁγίων Του μυστηρίων· χαρακτηριστικὰ λέγει ὁ Ἅγιος: *«Οὐ γὰρ ἀποδείξεισι τὸ πᾶν πιστεύομεν, οὐδὲ τὸ μυστήριον δεῖν οἰόμεθα τεχνογραφεῖσθαι τῆς πίστεως, οὐθ' οἱ πρὸ ἡμῶν διὰ λόγου τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας συνηγορήσαντες, ἀλλὰ κἂν τούτῳ*

δείκνυμεν τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας συνηγορήσαντες, ἀλλὰ καὶ τούτῳ δείκνυμεν τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας τὸ ἰσχυρὸν καὶ τοῖς κατὰ τί τούτου χωλεύουσιν ἐπανορθώσεως παρέχόμεν ἀφορμὴν καὶ τοῖς ὀρθοτομοῦσι τοῦτον ἀσφαλείας ὑπόθεσιν».

Συμπληρωματικά, ἐνθυμούμεθα ἓνα μικρὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ Συνοδικὸ τῆς ἐβδόμης Οἰκουμενικῆς Συνόδου τοῦ 787 μ.Χ.: *«Οἱ Προφῆται ὡς εἶδον, οἱ Ἀπόστολοι ὡς ἐδίδαξαν, ἡ Ἐκκλησία ὡς παρέλαβεν, οἱ Διδάσκαλοι ὡς ἐδογμάτισαν, ἡ Οἰκουμένη ὡς συμπεφώνηκεν, ἡ χάρις ὡς ἔλαμψεν, ἡ ἀλήθεια ὡς ἀποδέδεικται, τὸ ψεῦδος ὡς ἀπελήλათαι, ἡ σοφία ὡς ἐπαρρησιάσατο, ὁ Χριστὸς ὡς ἐβράβευσεν, οὕτω φρονοῦμεν, οὕτω λαλοῦμεν, οὕτω κηρύσσομεν Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν, καὶ τοὺς αὐτοῦ Ἁγίους ἐν λόγοις τιμῶντες, ἐν συγγραφαῖς, ἐν νοήμασιν, ἐν θυσίαις, ἐν Ναοῖς, ἐν εἰκονίσμασι, τὸν μὲν ὡς Θεὸν καὶ Δεσπότην προσκυνοῦντες καὶ σέβοντες, τοὺς δὲ διὰ τὸν κοινὸν Δεσπότην ὡς αὐτοῦ γνησίους θεράποντας τιμῶντες καὶ τὴν κατὰ σχέσιν προσκύνησιν ἀπονέμοντες».*

Ὅσο κι ἂν ἀναζητήσουμε τίς δόξες καὶ τὰ στεφάνια προσωπικῆς προβολῆς ποὺ πηγάζουν ἀπὸ τὸ ἐπισκοπικὸ μας ἀξίωμα, ζοῦμε στὸ τέλος στὴ ματαιοπονία καὶ τὴ ματαιότητα. Νομίζουμε ὅτι ὅλα αὐτὰ ποὺ ἔχουμε καὶ κρατοῦμε μέσα μας, μᾶς προβάλλουν καὶ μᾶς ἱκανοποιοῦν ἐσωτερικά, ἔχοντας τὴν ψευδαίσθηση ὅτι κατακτήσαμε τὸ σύμπαν. Ἀπάτη μεγάλη, ἀδελφοί μου. Ζοῦμε στὴν κατάσταση τῆς αὐταρέσκειας καὶ ἐνὸς συμβιβασμοῦ ἐκκοσμικευμένης ἀπάτης. Ἔτσι αἰσθάνθηκα τὴν ὥρα ποὺ εἶδα τὸ μεγαλεῖο καὶ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ. *«Ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος ἐκεῖ ἐκαθίσταμε καὶ ἐκλαύσαμε ἐν τῷ μνησθῆναι ἡμᾶς τὴν Σιὼν... Πῶς ἄσωμεν τὴν ὁδὴν Κυρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας;»* (Ψαλμ. 136/1.4)

Γεγονὸς ποὺ δὲν πρέπει νὰ τὸ περιφρονοῦμε, ἀλλὰ νὰ τὸ συνειδητοποιήσουμε, ἂν ὄντως πιστέψαμε στὸν Κύριο καὶ Θεό μας. Δὲν εἴμαστε μόνιμοι, περαστικοὶ εἴμαστε, καὶ παρεπιδημοῦμε ἐδῶ στὴ γῆ, ὅσο ὁ Κύριος μᾶς ἀνεχθεῖ. Ἐμεῖς δὲν ἀποφασίζουμε. Ὅσο βέβαια βλέπουμε τὴ δόξα καὶ τίς τιμὲς ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ τὸ ἐπισκοπικὸ ἀξίωμα, τόσο θέλουμε καὶ ζητοῦμε νὰ ζήσουμε ἀκόμα καὶ νὰ ἀπολαύσουμε δῆθεν τὰ μεγαλεῖα μας. Δὲν ἔχουμε πάρει σὲ καμία περίπτωσι μόνιμη διαμονή οὔτε διαβατήριον, γιὰ νὰ ζήσουμε ἐδῶ στὰ πρόσκαιρα, ψεύτικα καὶ ἀλλόκοτα. Τί θὰ κερδίσουμε; Ἄς πλουτίσουμε, ἄς μᾶς δοξάσουν, ἄς μᾶς ἀνεβάσουν, ἄς μᾶς χειροκροτοῦν καὶ ἐπευφημοῦν. Τίποτα δὲν μᾶς σώζει. Εἴμαστε αὐτοεξόριστοι στὴν πατρίδα ποὺ δὲν μᾶς ἀνήκει καὶ, γιὰτί *«οὐ γὰρ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐπιζητοῦμεν»* (Εβρ. 13/14).

Νὰ κλάψουμε, λοιπόν, ἀδελφοί μου. Γιὰ κοιτάχτε γύρω μας, θὰ δεῖτε, θὰ διαπιστώσετε τὴν ἄστοχη καὶ μάταιη ἐνασχόλησή μας, ὁ ἓνας νὰ καταπιεῖ τὸν ἄλλον. Πόσες ὥρες σπαταλοῦμε γιὰ νὰ ἀρέσουμε στοὺς ἄλλους καὶ νὰ ἀνοίξουμε τὸ μνημα τοῦ διπλανοῦ μας γιὰ ἀσήμαντα καὶ ἄψυχα πράγματα. Πάλιν ἄς κλάψουμε, ἄς θρηνήσουμε γοερὰ γιὰ τὴν ἀμαρτωλότητά μας, τίς ἀδυναμίες μας καὶ τὴν κατάντια μας, ποὺ δὲν ἔχει καμία σχέση μὲ τὰ αἰώνια, τὰ ἀληθινὰ, τὰ φωτεινὰ καὶ μεγάλα ἔργα τῆς ἄκρας φιланθρωπίας καὶ ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πρὸς ὅλους μας. Χρειαζόμαστε τώρα ποὺ ὅπωςδήποτε ἐτοιμάζουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας γιὰ τὴν ἄλλη σίγουρη καὶ μόνιμη ἀναχώρησή μας καὶ διαμονή, νὰ θρηνήσουμε, νὰ

κλάψουμε με δάκρυα μετανοίας και καταλλαγής. Ἄς σκεφτοῦμε σωστὰ καὶ βαθιά, τί λόγο θὰ μπορούσαμε νὰ δώσουμε κατὰ τὴν ὥρα τῆς μεγάλης ἐκείνης κρίσης.

Εἴμαστε, ὅμως, τόσο δεμένοι καὶ ἀνυποχώρητοι μὲ τίς θέσεις μας καὶ τοὺς προβληματισμούς μας, πὺ ἐπιτρέπουμε νὰ κυριαρχήσει μέσα μας τὸ σκοτάδι παρὰ τὸ φῶς. Ἄς θυμηθοῦμε τοὺς ωραίους λόγους τοῦ Δαυὶδ: *«Φυλάζω τὰς ὁδοὺς μου τοῦ μὴ ἁμαρτάνειν μὲ ἐν γλώσση μου, ἐθέμην τῷ στόματί μου φυλακὴν ἐν τῷ συστήναι τὸν ἁμαρτωλὸν ἐναντίον μου. Ἐκωφώθην καὶ ἐταπεινώθην καὶ ἐσίγησα»* (Ψαλμ. 38, 2-3).

Ἡ μεγάλη τοῦ Κυρίου συγκατάβαση στὴν ἁμαρτωλὴ ψυχὴ μου ἦταν ἀποκαλυπτικὴ καὶ καταλυτικὴ. Συνεχῆς συντριβὴ καὶ ἀναγνώριση τῆς ἁμαρτωλότητος, τοῦ πένθους καὶ τῆς ἀποδοχῆς τῆς προσωρινῆς βιωτῆς, ὅπωςδὴποτε, ἦταν ἀναντικατάστατα φάρμακα μετανοίας, περίσκεψης, περισυλλογῆς καὶ ἀποφασιστικῆς ἀλλαγῆς. Καθεύδουμε, θεωρῶντας ὅτι κατέχουμε τὰ πάντα, εἴμαστε τὸ Α καὶ τὸ Ω, τὸ λύειν καὶ τὸ δεσμεῖν. Ἀνεβάζουμε μὲ τὴν ἔξαρση καὶ τὴν φιλαυτία τοὺς ἑαυτούς μας.

Αὐτὸ εἶναι, ὡστόσο, τὸ πολυτιμότερο δῶρο τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπο καὶ ἰδιαίτερα πρὸς ὅλους ἐμᾶς τοὺς Ἐπισκόπους τῆς Ἀγίας Του Ἐκκλησίας: Ἡ μνήμη θανάτου, ἡ ὁποία πρέπει νὰ εἶναι καθημερινὰ μέσα στὶς προτεραιότητές μας. Αὐτὸ τὸ αἶσθημα μᾶς καλλιεργεῖ καὶ μᾶς ἀναπτύσσει ἔντονα τὴν ζωντανὴ καὶ ἀληθινὴ ἐπιθυμία μας νὰ πορευθοῦμε νὰ Τὸν συναντήσουμε καὶ ὄχι νὰ παραμείνουμε ἐνωμένοι μὲ τὰ γήινα καὶ τὰ φθαρτά. Ἡ ἐνασχόλησή μας μὲ τὰ κοσμικὰ καὶ ἄσκοπα μᾶς αἰχμαλωτίζουν κάτω ἐδῶ καὶ μᾶς ὀδηγοῦν σὲ μιὰ λανθασμένη κατάσταση πὺ δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἀντιληφθοῦμε τὸ μεγαλεῖο τῆς ἄλλης, τῆς πραγματικῆς ζωῆς. Γνωρίζουμε ἀλλὰ περιφρονοῦμε τὸ γεγονὸς ὅτι, ὅπως τόνισα καὶ πιὸ πάνω, πρέπει νὰ ἔχουμε μέσα μας αὐτὴ τὴ βεβαιότητα ὅτι τὰ τέλη τῆς ζωῆς μᾶς ἐπὶ τῆς γῆς εἶναι ἡ ἀρχὴ τῶν πραγματικῶν καὶ ἀνεξερεύνητων βουλῶν τοῦ Θεοῦ, πὺ δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὴν αἰωνιότητα, τὴν ἀπόλαυση δηλαδὴ τῶν ἀγαθῶν καὶ τοῦ πλούτου τῆς μεγαλοσύνης τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ Βασιλείᾳ Του. Ἐπαναλαμβάνω, ἡ προσκόλλησή μας στὰ γήινα δὲν θὰ μᾶς χαρίσει τὴ δυνατότητα νὰ γευθοῦμε τοὺς καρποὺς τῶν πολλῶν αἰωνίων ἀγαθῶν, πὺ εἶναι πηγὴ τῆς ἀληθινῆς μας ὑπαρξης. Ἄς θυμηθοῦμε ἐκεῖνο τὸ ὠραῖο, τὸ ὁποῖο ἀκριβῶς περικλείει τὴν πραγματικὴ μας ταυτότητα: *«Πάντα ματαιότης τὰ ἀνθρώπινα, ὅσα οὐχ ὑπάρχει μετὰ θάνατον οὐ παραμένει ὁ πλοῦτος, οὐ συνοδεύει ἡ δόξα...»* Σημαντικός, ἐπίκαιρος καὶ ἀποκαλυπτικὸς ὁ λόγος τοῦ Ἀγίου Σιλουανοῦ τοῦ Ἀθωνίτη: *«Κράτα τὸν νοῦ σου στὸν Ἄδῃ καὶ μὴ ἀπελπίζου»*. Μιὰ θεϊκὴ πληροφορία πὺ δόθηκε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Θεὸ στὸν Ἅγιο, μὲ ἓναν μυστήριον καὶ ἀποκαλυπτικὸ τρόπο. Ὁ Ἅγιος μᾶς συγκλονίζει, γιατί ἂν αὐτὴ τὴ φράση τὴν βιώσουμε καὶ τὴν ἐφαρμόσουμε στὴν ζωὴ μας, μέσα ἀπὸ τὰ λόγια αὐτὰ ὁ ἄνθρωπος, ἐμεῖς, ἀδελφοί μου ἀγαπημένοι, καλούμαστε νὰ διώξουμε ἀπὸ πάνω μας ὅλα τὰ πάθη καὶ τίς ἀδυναμίες μας πὺ ὅπωςδὴποτε εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐγωιστικῆς μας ζωῆς, τῆς ὑπερηφάνειας, πὺ μᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν μεγάλη ἀρετὴ τῆς ταπείνωσης καὶ τῆς καταλλαγῆς. Ἀντανακλᾷ ἀκριβῶς μέσα μας αὐτὴ ἡ πραγματικὴ καὶ ἀνεπιθύμητη κατάστασή μας, τοῦ φόβου μας νὰ μὴν θέλουμε νὰ

παραδεχτούμε τὸν Ἄδη ὡς χῶρο τῆς μετανοίας καὶ τῆς συντριβῆς τῆς καρδιάς μᾶς ἀπὸ τὴν παρανοϊκὴ μας κατάσταση τῆς ἀποστασίας καὶ τῶν κοσμικῶν πράξεών μας. Ἄν θυμόμαστε τὸν Ἄδη, τότε σημαίνει ὅτι ἀντιληφθήκαμε πληρέστατα ὅτι δὲν φοβόμαστε τὸν θάνατο, ἀλλὰ τὸν περιμένουμε, ὅποτε ὁ Θεὸς μᾶς καλέσει κοντά του. Ὁ Ἅγιος Ἰσαὰκ ὁ Σῦρος μᾶς προτρέπει: *«Ὁ φόβος τοῦ θανάτου λυπεῖ ἄνδρα καταγιγνωσκόμενον ὑπὸ τῆς συνειδήσεως αὐτοῦ· ὁ δὲ ἔχων μαρτυρίαν ἀγαθὴν ἐν ἑαυτῷ, οὗτος ἐφίεται τοῦ θανάτου ὥσπερ ζωῆς»*. Ἀληθινὴ μαρτυρία, ποὺ μᾶς ὁδηγεῖ στὸ τέλος πρὸς τὴν τελειότητα ποὺ καὶ εἶναι ἡ ἐκδήλωση τῆς ἀληθινῆς καὶ ἄκρας μακαριότητος, γιὰ νὰ μπορέσουμε ἔτσι μαζὶ μὲ τὸν ψαλμωδὸ νὰ φωνάζουμε: *«Ἐτοίμη ἡ καρδιά μου, ὁ Θεός, ἐτοίμη ἡ καρδιά μου, ἄσομαι καὶ ψαλῶ ἐν τῇ δόξῃ σου»* (Ψαλμ. 56,8).

Εἶναι γεγονὸς ὅτι τὸ θέμα τῆς υἱείας μου ἦταν μία πόρτα πρὸς αὐτοπροβληματισμό, αὐτοέλεγχο καὶ αὐτοκριτική. Ὁ ἑαυτός μας εὐφραίνεται μὲ τὰ πρόσκαιρα, βλέπουμε πάντοτε τὴν κοσμικὴ πλευρὰ τῆς ζωῆς μας ἐδῶ πάνω στὴ γῆ καὶ περιφρονοῦμε ἔτσι τὴν ἀληθινή, τὴν γεμάτη πραγματικὴ ὁμορφιὰ ζωῆ, ποὺ θὰ ἔρθει μετὰ ἀπὸ τὴν ἀναχώρησή μας ἀπὸ τὸν κόσμο τοῦτο. Ἡ προσκόλληση πρὸς τὰ γήινα, τὰ ἀνθρώπινα καὶ τίς σαρκικὲς ἐπιθυμίες εἶναι ἐκείνη ποὺ μᾶς κατακρατεῖ δέσμιους καὶ δὲν μᾶς ἀφήνει νὰ ἀναπνεύσουμε καὶ νὰ δοῦμε ὅτι ναὶ μὲν πλαστήκαμε κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἀλλὰ εἶναι καιρὸς νὰ ἀντιληφθοῦμε σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσι τὸ ἄμορφο καὶ ἄδοξο τέλος μας, γιὰ τὴν πραγματικότητα ὁ θάνατός μας δὲν ἄργεῖ νὰ ἔρθει. Πρέπει τοῦτο νὰ τὸ συνειδητοποιήσουμε, ὅτι ὁ Δίκαιος Κριτής, εἴτε τὸ θέλουμε εἴτε ὄχι, εἴτε μᾶς ἀρέσει ἢ ὄχι, θὰ μᾶς κρίνει σύμφωνα μὲ τίς πράξεις μας καὶ συνήθως οἱ πράξεις μας, ἂν εἴμαστε εἰλικρινεῖς μὲ τοὺς ἑαυτούς μας, ἔχουν σχέση καὶ πάλι μὲ τὴ ματαιοδοξία καὶ τίς πρόσκαιρες χαρὲς ποὺ μᾶς προσφέρουν οἱ ἄσκοπες καὶ χωρὶς νόημα ἐνέργειές μας. Ἄς ἐπιμεληθοῦμε καλύτερα τὴν ψυχὴ μας, ἐνῶ βρισκόμαστε τώρα σὲ ὁμαλὴ κατάστασι. Ἄς μὴν ἀπατοῦμε τοὺς ἑαυτούς μας καὶ ἄς συνειδητοποιήσουμε ὅτι, ναί, ὁ τάφος μας εἶναι ἀνοιχτός καὶ περιμένει ἀνυπόμονα νὰ δεῖ τὸ σῶμα μας μέσα. Ἴσως νὰ μᾶς τρομοκρατοῦν οἱ σκέψεις αὐτές, ἀδελφοί μου, ἀλλὰ πρέπει νὰ τὸ πιστέψουμε ὅτι ἔρχεται ὁ θάνατός μας, ἐκείνη τὴν φοβερὴ στιγμὴ, γι' αὐτὸ ἄς καλλιεργήσουμε ἔντονα τὴ μνήμη τοῦ θανάτου μέσα μας. Ἐνῶ τὸ ἀκοῦμε καὶ τὸ ἐπαναλαμβάνουμε συνεχῶς ὅτι ὁ θάνατος θὰ ἔρθει σὰν τὸν κλέφτη, χωρὶς νὰ τὸν περιμένουμε καὶ χωρὶς νὰ μᾶς προειδοποιήσῃ κανένας, τὸ λησμονοῦμε, ἄς μὴ βρεθοῦμε, λοιπόν, στὴ δυσάρεστη θέση νὰ ἀκούσουμε ἐκεῖνο τὸ φοβερό: *«θησαυρίζων ἑαυτὸν καὶ μὴ εἰς Θεὸν πλουτῶν»* (Λουκᾶ 12, 21).

Μὲ αὐτὰ ποὺ προαναφέραμε στὴν ἀρχὴ μποροῦμε εὐκόλα νὰ προετοιμάσουμε τοὺς ἑαυτούς μας μὲ μία ἐσωτερικὴ αὐτοκριτικὴ, μετανοῶντας γιὰ ὅσα ἄσχετα καὶ παράδοξα ἐπιτελέσαμε στὴ διάρκεια τῆς σύντομης παραμονῆς μας πάνω στὴ γῆ. Ὅλοι μας γνωρίζουμε ὅτι ἐπιδιώκουμε νὰ γευθοῦμε στὸ τέλος τὰ σωτηριώδη μηνύματα ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν εἰλικρινῆ καὶ βαθιὰ μας μετάνοια. Τὸ μυστήριον αὐτὸ τῆς μετανοίας τὸ γνωρίζουμε καὶ πάλι καλά, μιᾶς καὶ εἴμαστε δάσκαλοι καὶ κήρυκες τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου. Ἐχουμε τοῦλάχιστον συνειδητὰ μέσα μας τὴν βεβαιότητα ὅτι ἡ μετάνοια αὐτὴ θὰ

μᾶς ὁδηγήσει στήν νέα μας ζωή, μιὰ ζωή πὺν χαρακτηρίζεται ἀπὸ ταπείνωση, καταλλαγή καὶ συντριβὴ τῆς καρδιᾶς μας. Ὅ,τι σχετίζεται μὲ τὴν ἁμαρτία, τὸ σκότος, τὸν θάνατο τὸν πνευματικό, μᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ὠραία καὶ ὁμορφη μυστικὴ ἔνωση μας μὲ τὸν Κύριο. Ἄς ἐτοιμαστοῦμε, λοιπόν, ἀδελφοί μου, νὰ βάλουμε μέσα μας ὅλες τίς ἀρετὲς ἐκεῖνες πὺν θὰ μᾶς δώσουν τὴν εὐφροσύνη καὶ ἀνεπανάληπτη εὐκαιρία νὰ δοῦμε τὸν Κύριο καὶ Θεό μας πρόσωπο πρὸς πρόσωπο. Ἄς χαροῦμε αὐτὴ τὴν ὠραία μας εἰκόνα πὺν μᾶς προσφέρει ἡ ἄκρα συγκατάβαση καὶ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν καθένα μας, ἀφοῦ πρῶτα ἐλευθερώσουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ τὰ πάθη καὶ τίς ἀδυναμίες μας. Ἄς μὴν ἀπελπιζόμαστε, ἄς μὴ θλιβόμαστε, γιατί στ' ἀλήθεια ὑπάρχει ἡ ἐλπίδα καὶ στὸ τέλος θὰ ἀπολαύσουμε τὸ αἰώνιο φῶς πὺν θὰ μᾶς ὁδηγήσει στήν αἰώνια ζωή.

Ἐπιμένω γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ στὸ θέμα τοῦ θανάτου. Ἴσως νὰ διερωτηθεῖτε γιατί τόση ἐπιμονὴ στὸ ἴδιο θέμα. Γιατί ὁ φόβος τοῦ θανάτου πὺν ἔχουμε εἶναι κοσμικός, ἔχει ἄμεση σχέση μὲ τὰ γήινα, τίς ἀδυναμίες μας, τὴν ἀγάπη καὶ τὴν σχέση πὺν ἔχουμε μὲ τὴν ζωή μας ἐδῶ πάνω στὴ γῆ. Συχνά - πυκνὰ γινόμαστε μάρτυρες αὐτῆς τῆς πραγματικότητας εἴτε μὲ φίλους, γνωστοὺς καὶ συγγενεῖς μας. Ὅσο μπορούμε προσπαθοῦμε νὰ μὴν τὸ πιστέψουμε. Καὶ πάλι μᾶς ἀπασχολεῖ τὸ ἴδιο συναίσθημα. Πῶς ζοῦμε ἐδῶ, πόσα ἀπολαμβάνουμε, τί ἔχουμε, πόσα ἄλλα μπορούμε νὰ ἀποκτήσουμε γιὰ πιὸ ἄνετη ζωή καὶ ἀπόλαυση. Ὅσο δὲν θέλουμε νὰ βάλουμε προτεραιότητα μέσα στὴν ζωή μας τὸ μυστήριο τοῦ θανάτου, τόσο ὁ σατανᾶς μᾶς σπρώχνει ἀκόμα καὶ μέχρι τοῦ σημείου νὰ γινόμαστε καὶ κατήγοροι, ἂν μᾶς ταλαιπωρεῖ μιὰ θλίψη, μιὰ στεναχώρια καὶ ὑποφέρουμε ἀπὸ κάποια ἀσθένεια μικρὴ ἢ μεγάλη. Ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἡ ζωή μας δὲν σχετίζεται μὲ τὴν ἀγιαστικὴ καὶ θεϊκὴ παρουσία, λόγῳ τοῦ ὅτι πέσαμε στήν ἁμαρτία, ἀποκλείουμε τὸν ἑαυτό μας τελειωτικὰ καὶ ταλαιπωρούμεθα ἄνευ λόγου καὶ αἰτίας, ἀφοῦ δὲν συμβαδίζουμε μὲ τὴν ἄμεση αὐτὴ φυσιολογικὴ πραγματικότητα στὴν ζωή μας. Ἄς ἐπανεξετάσουμε τὸν ἑαυτό μας καὶ ἄς τοῦ δώσουμε ἀκόμα μιὰ εὐκαιρία συντριβῆς τῆς καρδιᾶς καὶ νὰ ζήσουμε χωρὶς φόβο τὴν τελικὴ μας πορεία.

Ὅσο πλησιάζουμε πρὸς τὸ τέλος τῆς ἐπίγειας καὶ πρόσκαιρης ζωῆς μας, τόσο συνήθως ἀντιλαμβανόμαστε τὴν σπουδαιότητα τῶν πράξεων καὶ τῶν ἐνεργειῶν μας, πὺν τίς πιὸ πολλὰς φορὲς περιεῖχαν στοιχεῖα ματαιότητος καὶ φιλοδοξίας, μίσους καὶ φθόνου, ζήλιας καὶ ἐχθρας. Γιατί δὲν σκεφτήκαμε ποτὲ ὅτι ὑπάρχει τὸ τέλος μας, ἡ συμπλήρωση τοῦ κύκλου τῆς ζωῆς μας, μιᾶς ζωῆς χωρὶς νόημα, ψεύτικης. Ἀνθρώπινα σκεπτόμενοι, τὸ ἔγραψα ξανὰ καὶ τὸ ἐπαναλαμβάνω καὶ σήμερα, δὲν θέλουμε νὰ τὸ πιστέψουμε ὅτι θὰ φύγουμε ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτό, παίρνοντας μαζί μας μόνο τίς ἀδυναμίες μας, τίς ἐλλείψεις μας, πὺν ὅπωςδήποτε δὲν θὰ μᾶς βοηθήσουν νὰ ἀνέβουμε τὰ σκαλοπάτια τῆς αἰώνιας ζωῆς καὶ Βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Στὴν ζωή μας, δυστυχῶς, ἐδῶ στὴ γῆ, προτεραιότητα εἶχαν τὰ πράγματα ἐκεῖνα πὺν ἱκανοποιοῦσαν τίς σωματικὲς καὶ ψυχικὲς μας εὐαισθησίες, καταστάσεις πὺν συνεχῶς μᾶς ἀπομάκρυναν καὶ μᾶς ἀπέκοπταν παντελῶς ἀπὸ τίς σχέσεις μας μὲ τὸν Θεό μας. Δὲν

πληροῦσε τὴν ψυχὴ μας ἐκεῖνο τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιο, ποὺ καθαρίζει, ζωοποιεῖ, θερμαίνει τὴν ψυχὴ μας καὶ τὴν κάνει ὅλο καὶ πιὸ γνήσια καὶ αὐθεντική, γιὰ νὰ ἀντιληφθοῦμε τὴν ἀληθινὴ ἀξία τῆς ζωῆς μας ἐδῶ καὶ αὐτῆς ποὺ θὰ ἀκολουθήσει.

Θλίβομαι βαθύτατα κάθε φορὰ ποὺ ἀνακαλύπτω ὅτι ἐμεῖς οἱ ποιμένες, μέσα στὰ τεκταινόμενα στὸν χῶρο τῆς ἐπιστήμης, τῆς τεχνολογικῆς δῆθεν προόδου καὶ τῆς ἀνόδου τῶν διαφόρων κοσμικῶν θεωριῶν, ἀφήνουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀνεξέλεγκτους καὶ προσπαθοῦμε μέσῳ αὐτῶν ποὺ ἀνέφερα ἀλλὰ καὶ ἄλλων ποὺ ἔχουν σχέση μὲ τὸ πνεῦμα τῶν σχέσεων μας μὲ τὶς ἄλλες θρησκεῖες, χριστιανικὲς καὶ μὴ, νὰ παρασυρόμεθα καὶ βλέπουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας νὰ συμβαδίζουμε χωρὶς βαθιὰ ἐσωτερικὴ κριτικὴ μὲ ὅλους τοὺς ἄλλους.

Ἄς θυμηθοῦμε ἐδῶ τοὺς σπουδαίους λόγους τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, στὸ σύγγραμμά του «Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν»: *«Ὁ ἐκπίπτων τῆς ἐξ' ἀρχῆς παραδόσεως καὶ διδασκαλίας καὶ πίστεως τῆς Ἐκκλησίας οὗτ' ἂν εἴη, οὗτ' ἂν ἔτι λέγοιτο Χριστιανός»*. Φοβερὸ πρᾶγμα καὶ ἀδιανόητο νὰ ἀπομακρυνθοῦμε ἀπὸ τὴν τόσο πλούσια πνευματικὴ παρακαταθήκη ποὺ μᾶς ἄφησαν οἱ ἅγιοι ἡμῶν Πατέρες, Ὁμολογητὲς καὶ Μάρτυρες τῆς Ἀγίας μας καὶ ἀδιαίρετου Ἐκκλησίας. Ἔχουμε μεγάλο θησαυρό, εἵμαστε πλούσιοι στὴν πνευματικὴ μας κατάσταση ὅσο οὐδεὶς ἄλλος, καυχώμεθα γιὰ τὴν καταγωγὴ καὶ τὴν προέλευσή μας ἀνὰ τοὺς αἰῶνες. Δὲν πρέπει νὰ ἀνήκουμε οὔτε γιὰ ἓνα λεπτὸ στὶς λεγόμενες ἐκεῖνες παρατάξεις ποὺ μᾶς ὀδηγοῦν στὴν ἐκκοσμίκευση, στὴν ἀπόγνωση καὶ τὴν σύγχυση. Ἀλλίμονό μας! Τί λόγο θὰ δώσουμε στὸν Κύριό μας κατὰ τὴν φοβερὰ ἐκείνη στιγμὴ τῆς Δευτέρας Του παρουσίας; Ἴσως ἀκριβῶς ἐπειδὴ οἱ πιὸ πολλοὶ ἀπὸ ἐμᾶς δὲν πιστεύουμε σὲ αὐτοὺς τοὺς ἁγίους Πατέρες, Ὅσιους καὶ Μάρτυρες, γι' αὐτὸ καὶ ἀδιαφοροῦμε, δὲν ἔχουμε μέσα μας τὸ συναίσθημα τοῦ γνῶθι ἑαυτόν. Κοσμικοποίηση καὶ ἐκκοσμίκευση μᾶς ἐκτοπίζουν ἀπὸ τὸν σωστὸ δρόμο ποὺ μᾶς χάραξε ὁ Κύριος.

Ἐμεῖς, ὅμως, ἀρεσκόμαστε νὰ φιγουράρουμε καὶ νὰ ποζάρουμε σὰν νὰ εἴμαστε μεγιστᾶνες καὶ δὲν μποροῦμε νὰ ἀντιληφθοῦμε ὅτι μὲ τὰ πλούτη μας, τὴν εὐμάρεια μας καὶ τὶς κοσμικὲς ἐπιδείξεις καὶ παρελάσεις μας φθίνουμε πνευματικά. Δὲν φαίνεται ὅτι γνωρίζουμε τὸ Εὐαγγέλιο καὶ τὰ μηνύματα τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου. Τὰ χρησιμοποιοῦμε μόνο γιὰ τὰ προσωπικά μας συμφέροντα καὶ τὶς φανταστικὲς ἐπιδείξεις μας. Τί λόγο θὰ δώσουμε κατὰ τὴν παρουσία τοῦ Κυρίου; Τί θὰ ποῦμε; Πῶς θὰ Τὸν ἀντικρίσουμε πρόσωπο μὲ πρόσωπο; Τρέμω, ἀδελφοί μου, μόνο ποὺ τὸ σκέφτομαι, γιατί κοροϊδεύουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ τὸν πιστὸ λαὸ τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἀληθινὰ πιστεύει, ἀγωνίζεται καὶ νικᾷ στὸ τέλος. Φαίνεται ὅτι μὲ τὶς κινήσεις καὶ τὶς πράξεις μας ἐξυπηρετοῦμε ἄλλα συμφέροντα καὶ καταστάσεις. Ἡ αὐταρέσκεια μᾶς καταστρέφει καὶ μᾶς ἀλλοτριώνει παθολογικά. Δὲν μποροῦμε νὰ συνειδητοποιήσουμε ὅτι εἴμαστε ποιμένες, πατέρες, ὑπηρέτες καὶ εἰκόνες τοῦ Ἀρχιποίμενος Χριστοῦ καὶ ὅτι βρισκόμαστε σὲ αὐτὸν τὸν πρόσκαιρο κόσμο γιὰ νὰ διακηρύττουμε στὸν κόσμον μας τῆς ἄκρας οἰκονομίας καὶ συγκατάβασης τοῦ Κυρίου μας, νὰ τοὺς προετοιμάσουμε γιὰ τὴν ἀληθινὴ καὶ μοναδική

εύκαιρία πού τους δίνεται, για να οδηγηθούν στην Βασιλεία του Θεού. Ἡ ἐγωκεντρικότητα, ἡ φλυαρία καὶ ἡ κοσμική μας διάθεση ἀποπροσανατολίζουν τὸν κόσμο μας πού μᾶς παρακολουθεῖ, μᾶς ἔχουν ὡς παράδειγμα στὴ ζωὴ τους, γιατί πίστεψαν ὅτι ἔχουμε μέσα μας τὸ θεόσδοτο χάρισμα τῆς ἀρχιερωσύνης μας καὶ ἔτσι μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ μποροῦμε νὰ τοὺς οδηγήσουμε στὸν Χριστό μας, πού εἶναι ἡ ὁδός, ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή. Φεῦ ὅμως! Μὲ τὸν τρόπο μας ἀποθαρρύνουμε τοὺς ἀνθρώπους, ἡ ἐκκοσμίκευσή μας εἶναι τόσο ἐμφανής, πού φέρνει ἀπολύτως τὰ ἀντίθετα ἀποτελέσματα. Ὡ Θεέ μου! Πόση εἶναι ἡ αὐταρέσκειά μας καὶ ἡ προβολή, για νὰ προωθήσουμε τοὺς ἐαυτούς μας ὡς ψευτοσωτήρες τοῦ φτωχοῦ καὶ καλοπροαίρετου ποιμνίου μας. Ἄχ αὐτὴ ἰδέα ὅτι εἴμαστε μάστορες τῆς ἐξουσίας, νομίζοντας ὅτι ἐξασφαλίσουμε «ἀνέλιξη» καὶ ἔχουμε τὴ δύναμη τῆς ἐπιρροῆς πού ἀπορρέει ἀπὸ τὸ ὄντως χαρισματικό μας ἀξίωμα. Χωρὶς φυσικὰ νὰ βιώνουμε καὶ νὰ αἰσθανόμαστε τὴν σταυρώσιμη καὶ ἀναστάσιμη ἐν Χριστῷ ζωὴ.

Ὡ Θεέ μου! Τρέμω καὶ φοβοῦμαι. Νομίζω ὅτι βρισκόμαστε κοντὰ στὸν τελικὸ ἀφανισμό μας, γιατί δὲν ἔχουμε μέσα μας Ἑσένα, οὔτε προσπαθοῦμε νὰ οδηγήσουμε τοὺς ἐαυτούς μας μὲ μετάνοια, καταλλαγή καὶ συντριβὴ καρδιάς. Μαζεύονται οἱ ἁμαρτίες μας, αὐξάνονται καθημερινά. Κι ἐμεῖς ἀδιαφοροῦμε. Ὑπάρχει καιρὸς γιὰ νὰ τὶς ἐξαφανίσουμε καὶ νὰ γίνουμε ξανὰ ἀληθινοὶ ποιμένες, ἀρκεῖ νὰ τὸ θέλουμε. Ἄς μὴν περιμένουμε ἄλλο. Ἄς θυμηθοῦμε τοὺς λόγους τοῦ Ἀγίου Ἰωάννη τοῦ Χρυσοστόμου, πού πραγματικὰ ἀποτελεῖ τὸ καλὺτερο παράδειγμα ποιμένος δούλου τοῦ Θεοῦ: «... *Εἶμαι ἔτοιμος νὰ χύσω τὸ αἷμα μου γιὰ τὴν σωτηρίᾳ μας. Κανένας δὲν ἔχει τὰ παιδιὰ τὰ δικά μου, τὸ ποίμνιο τὸ δικό μου, τὴν εὐφορὴ γῆ μου. Δὲν ἔχω ἀνάγκη νὰ δουλέψω σὰν γεωργός. Ἐγὼ κοιμᾶμαι καὶ τὰ στάχυα αὐξάνουν. Δὲν ἔχω ἀνάγκη νὰ κουρασθῶ. Ἐγὼ ἡσυχάζω καὶ τὰ πρόβατα μου νικᾶνε τοὺς λύκους. Τί πρέπει νὰ σᾶς ὀνομάσω; Πρόβατα ἢ ποιμένες, ἢ κυβερνήτες ἢ στρατιῶτες ἢ στρατηγοὺς; Ὅλα τὰ ἐπίθετα πού βρίσκω σᾶς ταιριάζουν. Ὅταν βλέπω τὴν εὐταξία, σᾶς ὀνομάζω πρόβατα. Ὅταν δῶ τὴν εὐνοιά σας, ποιμένες σᾶς προσφωνῶ, ὅταν δῶ τὴν φρονιμάδα σας, κυβερνήτες σᾶς λέω. Ὅταν δῶ τὴν ἀνδρεία σας καὶ τὴν σταθερότητα, στρατιῶτες καὶ στρατηγοὺς μαζί σᾶς ὀνομάζω...*»

Δυναμικὴ καὶ ἀνεπανάληπτη ἡ δύναμη τῆς πανσοφίας, τῆς μεγάλης ἀγαθοσύνης καὶ μακροθυμίας τοῦ Θεοῦ πρὸς ὅλους μας. Ἐχουμε μεγάλο θησαυρό, ἀνεκτίμητο δῶρο μέσα στὴ ζωὴ μας: «...*ζῶ οὐκέτι ἐγώ, ζῇ ἐν ἐμοὶ Χριστός*» (Γαλ. Β΄20). Εἶναι, λοιπόν, αὐτὴ ἡ ζωὴ μας, τὸ εἶναι μας, τὸ πᾶν, ὁ Κύριός μας, προστάτης καὶ βοηθός μας, Λυτρωτὴς καὶ Σωτῆρας μας. Αὐτὸ τὸ τόσο σημαντικὸ γεγονὸς μέσα στὴ ζωὴ μας εἶναι μέσα μας, ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Ἄς μὴ μείνουμε στὰ λόγια, θεατές, ἐπιθεωρητές, ἐπιφανειακοί, ἐντυπωσιακοὶ στοὺς γύρω μας. Χρειαζόμαστε ὅλοι νὰ δοῦν τὰ ἔργα μας, τὶς πράξεις μας, τί κάνουμε γιὰ νὰ μορφωθεῖ Χριστός μέσα τους, πού ὁδηγεῖ στὴ σωτηρίᾳ τους. Ὅχι τυμπανοκρουσίες καὶ θεληματικὴ ἐπίδειξη, ἀλλὰ νὰ γίνουμε σὰν Ἐκεῖνον πού διακήρυξε ὅτι εἶναι «*πρᾶος καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ*», ἂν θελήσουμε νὰ μᾶς ἀκολουθήσει ὁ κόσμος καὶ νὰ τὸν οδηγήσουμε στὰ ὑψηλά, στὴν κορυφή, πού ἐπιτέλους θὰ ἐγκαθιδρυθεῖ τὸ ἀναμενόμενο, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀθανασίας, ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐπὶ γῆς, μιὰ πνευματικὴ βασιλεία γιὰ ὅλο

τὸ σύμπαν. «Ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ» (Ἰωάν. ἀ' 12).

Συγκλονισμένος ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτοὺς αἰσθάνομαι, καὶ τρέμω μέσα μου, γιατί ἡ ἀποστολή μας αὐτὴ ἔχει αὐτὸ τὸν χαρακτήρα. Πόσο ὑπεύθυνοι θὰ πρέπει νὰ εἴμαστε καὶ ἀκόμα δεσμευμένοι σὲ ὅ,τι κάνουμε γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, ἀνεξαρτήτως χρώματος, καταγωγῆς καὶ γλώσσας. Μέσα ἀπὸ τὴν μακρὰ πείρα τῆς ἀποδημίας μας στοὺς ἐγγὺς καὶ στοὺς μακρὰν ἐκφράζεται μιὰ ἀνεπανάληπτη καὶ ἀνεξήγητη χαρά. Κρύβει μέσα στὴν πορεία αὐτὴ τῆς Ἐκκλησίας μας τὸ μυστήριο, ἓνα μεγάλο μυστήριο τῆς κατὰ Χριστὸν μαθητείας καὶ ζωῆς. Ἐδῶ ἀκριβῶς ὁλοκληρώνεται ἡ προσωπικότητα, ἡ συνειδητὴ ταυτότητα ἀποκτᾷ ἀξία καὶ κατέχει μία θέση πού πραγματικὰ βρίσκει τὴν πληρότητα τῆς ζωῆς, τοῦ νοήματος, βασικὰ μέσα ἀπὸ τὴν ὀρθὴ πρακτικὴ τῆς ἄμεσης ἐπικοινωνίας μὲ τὶς ἀλήθειες πού προσφέρει ἡ Ἐκκλησία μας.

Ζοῦμε πραγματικὰ σὲ μία κοινωνία πού εἶναι δεσμευμένη καὶ κλειδωμένη μέσα στὰ ἀδιέξοδα καὶ χαροπαλεύει, ἀργοπεθαίνει μέσα στὸν ἀσφυκτικὸ κλοιὸ τῆς ἀγωνίας, τοῦ τρόμου, τῆς σύγχυσης, τοῦ ἄγχους καὶ τῶν καθημερινῶν συγχύσεων καὶ ἀπογοητεύσεων, τῆς ἀμηχανίας καὶ τῆς ἀβεβαιότητος. Ὅμως ὑπάρχει ἐλπίδα. Μιὰ συνεχῆς ἐλπίδα πού πηγάζει διαχρονικὰ ἀπὸ τὸν Ἀναστάντα Κύριο. Πόσο πρέπει νὰ μᾶς προβληματίζει καὶ νὰ μᾶς ἐλέγχει βαθιὰ ἡ συναίσθηση ὅτι τελικὰ ἐμεῖς μένουμε στὰ λόγια. Μέσα σὲ αὐτὴ τὴν ταλαιπωρημένη κοινωνία μας, γιατί ἀγνοοῦμε; Ὑπάρχει αὐτὴ ἡ ἀναντικατάστατη δύναμη τοῦ Ἀναστημένου Χριστοῦ πού περιφέρεται, κυκλοφορεῖ συνέχεια μέσα μας καὶ ἔντονα μᾶς διακατέχει. Ἀλήθεια πόσο ἔχουμε ἐμβαθύνει στὸ πραγματικὸ νόημα τῆς Ἀναστάσεως! Ὅσο κι ἂν δυσκολευόμαστε νὰ τὸ πιστέψουμε, ἡ ἀληθινὴ καὶ δυναμικὴ, φωτεινὴ παρουσία τοῦ Κυρίου μας, μᾶς βγάζει ἔξω ἀπὸ τὴν καθημερινότητα τῶν πολλῶν ἀσχολιῶν μας μὲ τὰ γήινα, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς Ἀναστάσεως ἀκτινοβολεῖ καὶ δίνει νόημα στὴ ζωὴ μας. Ἐκεῖ, λοιπόν, στὸν χῶρο τῆς Ἀναστάσεως, πού εἶναι ὑπερφυσικὸς, «τὰ σύμπαντα χαρᾶς πληροῦνται». Μέσα σὲ αὐτὴ τὴν ἀναστάσιμη αὔρα τῆς εὐφρόσυνης χαρᾶς, ὅλοι προγευόμαστε τοὺς γλυκοὺς καρποὺς τῆς ζωῆς πού ἀναμένουμε καὶ στὴν ὁποία πορευόμαστε. Ἐκεῖνο τὸ ἐκτυφλωτικὸ φῶς δίνει σὲ ἐμᾶς τοὺς θνητοὺς, μᾶς προσφέρει κυριολεκτικὰ τὴν δική μας ζωὴ καὶ ἀνάσταση. Ἔτσι, αὐτὴ ἡ Ἀνάσταση, πού εἶναι τὸ πιὸ ἱστορικὸ καὶ ἀνεπανάληπτο γεγονὸς στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος, εἶναι ἀκριβῶς τὸ θεμέλιο τῆς πίστεώς μας. Ἀπὸ τὸν «κενὸ» τάφο τοῦ Ἀναστημένου πιά Χριστοῦ ξεκινᾷ ἡ πορεία, ἡ ζωὴ. Χωρὶς τὴν Ἀνάσταση, δὲν ὑπάρχει βάθος καὶ πλοῦτος πνευματικὸς μέσα στὴν Ἐκκλησία καὶ σὲ αὐτοὺς πού πιστεύουν. Εἶναι ἀκόμα ἡ ρίζα καὶ τὸ δέντρο πού συνεχίζει αὐτὴ τὴν σωτηριώδη πορεία της μέσα στὴν τόσο ταλαιπωρημένη καὶ δυστυχισμένη ἀνθρωπότητα. Γιὰ αὐτὴν ἡ Ἐκκλησία μας θεωρεῖται καὶ εἶναι γνωστὴ ὡς ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀναστάσεως, γιατί ἀνακαινίζει, ἀνακουφίζει, ἀναπαύει καὶ φέρνει νέα ζωὴ στὸν ἄνθρωπο. «Χάσαμε τὰ πάντα», λέει χαρακτηριστικὰ ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. «Τὰ πάντα φύγανε, ἂν δὲν ἀναστήθηκε ὁ Χριστός. Εἶδες πόσο μεγάλο εἶναι τὸ μυστήριο τῆς σωτηριώδους οἰκονομίας; Ἄν ἀφοῦ πέθανε, δὲν μπόρεσε νὰ ἀναστηθεῖ, οὔτε

ἡ ἁμαρτία καταλύθηκε, οὔτε ὁ θάνατος καταργήθηκε, οὔτε ἡ κατάρα ἔχει χαθεῖ. Καὶ ὄχι μόνο ἐμεῖς κηρύξαμε χωρὶς νόημα ἀλλὰ κι ἐσεῖς πιστέψατε πράγματα χωρὶς νόημα».

Ζοῦμε κυριολεκτικὰ τὸ μεγάλο αὐτὸ καὶ θαυμαστὸ γεγονὸς μέσα στὴν ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας μας, γιατί ἀποτελεῖ γιὰ μας ὅλους τὴν πνοὴ τῆς ὑπαρξῆς μας. Ἄν πραγματικὰ αἰσθανόμαστε καὶ βιώνουμε τώρα τὴν ἀναστάσιμη αὐτὴ χαρά, τότε νὰ εἴμαστε βέβαιοι ὅτι ἀρχίσαμε νὰ προγευόμαστε τοὺς καρπούς της, ἐνῶ εἴμαστε ἀκόμα ἐδῶ στὴ γῆ. Τί χαρά, τὴν εὐφρόσυνη στιγμή, τί ἀνεξήγητη εὐφορία! Ὅλα γεμίζουν μὲ τὸ ἀνέσπερο φῶς τῆς Ἀναστάσεως, πλουτίζουν, λάμπουν, ἀνακαινίζονται πνευματικά. Ἡ προνομιούχα γιὰ μας αὐτὴ στιγμή εἶναι πιά γεγονός, ἀφοῦ τὸ ζήσαμε ἤδη πορευόμενοι πρὸς τὰ οὐράνια, ἀφοῦ ἐξασφαλίσουμε μὲ τὴν Ἀνάστασι τοῦ Κυρίου καὶ τὴν δική μας. Βρισκόμαστε ἤδη καθ' ὁδόν, γιατί ὁ Κύριός μας εἶναι «αἴτιος αἰωνίου σωτηρίας» (Ἑβρ. Β' 10), εἶναι αὐτὸ ἓνα γεγονὸς ἀναμφισβήτητο, δὲν χρειάζεται νὰ τὸ ψάχνουμε, ἀφοῦ βλέπουμε ὅτι τὸ θαῦμα αὐτὸ τῆς Ἀναστάσεως μᾶς ἐνώνει μαζί Του καὶ ἀποκτοῦμε δυνάμεις, σωματικές καὶ πνευματικές, καὶ γινόμαστε ἤδη «ἀναγεννημένοι εἰς ἐλπίδα ζωσαν» (Α' Πέτρου Α,3). Μὰ αὐτὸ τὸ γεγονὸς εἶναι τόσο πραγματικό, τόσο χειροπιαστό, πὺ μὲ τίποτε δὲν μπορούμε νὰ τὸ περιφρονήσουμε, ἀφοῦ εἴμαστε ἤδη μαζί Του ἀναστημένοι, ἀναγεννημένοι. Αὐτὴ ἡ κατάστασι παραμένει τὸ μέγα μυστήριον καὶ ἡ ἀνεξήγητη πηγὴ ἐκ τοῦ ὑπερυψωθέντος Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος μᾶς βοηθᾷ, ὥστε νὰ εἶναι προσιτὴ καὶ ἀληθινὴ εἰκόνα τῆς δικῆς μας σωτηρίας καὶ ἀναστάσεως. Ἔτσι ζοῦμε, ἂν μετανοήσουμε «ἐν Χριστῷ», καὶ μὲ τὴ βοήθειά μας καὶ τὴν εἰλικρινῇ πίστι μας μεταμορφώνονται καὶ οἱ κοινωνίες ἐν Χριστῷ.

Πολλὲς φορὲς διερωτοῦμαι καὶ σκέφτομαι ἂν μέσα μου ἔχω ἀντιληφθεῖ βαθιὰ τὸ νόημα αὐτὸ πὺ λέγεται «Χριστῷ συνεσταύρωμαι· ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός». Τὸ φέρνω αὐτὸ ὡς θέμα μέσα στὸν χῶρον τῆς ἱεραποστολῆς, γιατί ἀγωνίζομαι καὶ ἀγωνιῶ, ὅσο μπορῶ καὶ ὅσο μου τὸ ἐπιτρέπουν οἱ συνθήκες καὶ ἡ σωματικὴ μου κατάστασι, νὰ δώσω τὸ μήνυμα τοῦ λυτρωμοῦ καὶ τῆς ἀγάπης στοὺς γύρω μου. Τὸ θέμα εἶναι δύσκολο, γιατί γνωρίζουμε ὅλοι μας πόσο ἀδύνατοι καὶ μικροὶ εἴμαστε καὶ κάθε λεπτὸ ξεχνοῦμε τὴν ἀποστολὴ καὶ τὸν ρόλο μας ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους πὺ μᾶς περιβάλλουν καὶ ἐπιθυμοῦν, διψοῦν νὰ γνωρίσουν τὸν Χριστό.

Ἔχουμε, λοιπόν, μπροστά μας τὶς ἐλεύθερες ἐπιλογές μας. Κανένας δὲν μᾶς πιέζει καὶ κανένας δὲν μᾶς ὑποχρεώνει. Ἐξαρτοῦνται ὅλα ἀπὸ τὴ δική μας τὴν καλὴ διάθεσι καὶ τὶς προοπτικές πὺ διαγράφονται γιὰ τὴν μελλοντικὴ μας πορεία καὶ ἀσφάλεια. Ἄν τὰ διάφορα πάθη μας, μᾶς κατακλύζουν κυριολεκτικὰ καὶ μᾶς ὀδηγοῦν στὸν πνευματικὸ μας θάνατο, τότε δὲν θὰ μπορέσουμε νὰ γευθοῦμε τοὺς γλυκοὺς καρπούς τοῦ «συνεσταύρωμαι». Εἶναι ὁ ὁμορφότερος δρόμος στὴ ζωὴ μας, ἂν κατορθώσουμε νὰ νικήσουμε ὅ,τι μᾶς χωρίζει ἀπὸ τὸν Θεό, γιατί ὅλοι μας διψοῦμε κυριολεκτικὰ νὰ γευτοῦμε αὐτὴ τὴν ἀπόλαυσι τῆς θείας ἔνωσῆς μας μὲ τὸν Θεό. Πόσο δύσκολος, ὅμως, καὶ ἀνηφορικὸς εἶναι αὐτὸς ὁ δρόμος γιὰ νὰ φτάσουμε στὴν δικαιοσύνη καὶ τὴν ἀφθαρσία!

Στέκομαι πολλές φορές με δέος και κάποτε διακατέχομαι από μία ανεξήγητη άμηχανία, όταν έχω μπροστά μου τόσες άγνές και άθώες ψυχές της Αφρικανικής Ήπειρου. Διαβάζω χωρίς δυσκολία στα λαμπερά μαυριδερά τους πρόσωπα ένα μήνυμα καθαρότητας της ψυχής, έστω και με τίς ατέλειές τους και από δάσκαλος γίνομαι μαθητής, όπως πολύ σωστά έλεγε ο Άγιος Ιγνάτιος ο Θεοφόρος, όταν πλησίαζε στο τέλος της ζωής του: «*Νῦν ἄρχομαι μαθητής εἶναι*». Και ιδού τί μου γράφει μαθητής μου από την Πατριαρχική Σχολή της Κένυας: «...*Παρά τὰ λάθη μου, τίς ἀδυναμίες μου καὶ τίς ἀμαρτίες μου πού διέπραξα ἐναντίον τοῦ Θεοῦ καὶ σέ σένα, ἔχω τοῦλάχιστον προσπαθήσει νὰ διαφυλάξω τοὺς λόγους σας, τοὺς ὁποίους πάντοτε μᾶς θυμίζετε, ὅταν μᾶς διδάσκατε μέσα στήν τάξη: 'Ποτέ μὴν ἐγκαταλείψετε τὴν Ἐκκλησία, φυλάζτε τὴν πίστη σας ὅπως τὴν παραλάβουμε ἀπὸ τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους τοῦ Χριστοῦ'*». Αυτό φυσικά φανερώνει πολλά και διδάσκει ακριβώς με τὸν δικό του τρόπο μία καθαρότητα έσωτερική της ψυχής, λέγοντας ξεκάθαρα ὅτι ἡ ένωσις της ψυχής με τὸν Χριστὸ εἶναι μία συνεχής σταυρωμένη πορεία, όταν πιά μπορέσουμε νὰ ασκήσουμε τὴν αὐστηρή αὐτοκριτική γιὰ τὸ κατάντημά μας. Ὑπάρχει, λοιπόν, και τώρα εὐκαιρία νὰ συσταυρωθοῦμε με τὸν Χριστό, νὰ πεθάνουμε μαζί Του, ἀφοῦ τότε θὰ μπορέσουμε τελικὰ νὰ δοῦμε ὅτι με αὐτὸ τὸν τρόπο δὲν ζεῖ ὁ παλιός μας εἰσαυτός, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ Χριστός. Ὡς ἄνθρωποι πού ὑπηρετοῦμε τὸν Κύριό μας και τὴν Ἐκκλησία Του, ἔχουμε περισσότερη ἀνάγκη νὰ ζοῦμε αὐτὰ τὰ ὁποῖα διδάσκουμε στὸν κόσμος μας. Γιατί, ἀλίμονο, ἂν εἴμαστε μόνο ἄνθρωποι τῶν λόγων.

Πρωτίστως χρειαζόμαστε νὰ δώσουμε στὸν κόσμος ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο πιστεύουμε και διακηρύττουμε, ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι εἰκόνες τοῦ Θεοῦ και φυσικά ἀπὸ ἐμᾶς, με τὰ χαρίσματα και τίς δωρεές πού λάβαμε ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ἀπαιτεῖται ἀκριβώς περισσότερη και βαθύτερη πνευματική ζωή. Μία ζωή λουσμένη μέσα στὸ Ἅγιο Πνεῦμα, γιατί ἐκεῖνο εἶναι πού μᾶς μεταμορφώνει, ἀνακαινίζει και ἀναζωογονεῖ. Δυστυχῶς, ὅμως, ἡ ἄκρα μας ἐγωιστική φλέβα δὲν μᾶς ἀφήνει νὰ ἀναπτυχθοῦμε πνευματικά, γι' αὐτὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα δὲν ἔχει λόγο μέσα μας, ἐνῶ μαζί Του θὰ μπορούσαμε νὰ κληρονομήσουμε ἀρετές και στολίδια πνευματικά πού θὰ μᾶς διατηροῦσαν συμπορευτές με τοὺς Ἁγίους μας, και συνοδοιπορώντας μαζί τους, θὰ προγευόμαστε ἐδῶ στὴ γῆ τοὺς καρπούς τῆς ἀληθινῆς και μόνιμης ζωῆς μας ἐκεῖ, στὸν οὐρανὸ, ὅπου καλούμαστε νὰ εἰσέλθουμε, με τὴ χάρι τοῦ Θεοῦ. Ἄραγε συνειδητοποιήσαμε ποτέ μας τὴν εὐεργεσία πού μᾶς προσφέρει ἡ ταπείνωση και ἡ ἀγάπη;

Ἀφοῦ καλλιεργοῦμε τὴν καθολική ἀγάπη, ἀναπαύουμε και τοὺς γύρω μας, τοὺς διπλανούς μας, τοὺς πλησίον μας και με αὐτὸ τὸν τρόπο δημιουργεῖται μία ένότητα πνευματική πού και πάλι ἐκφράζεται μέσα στήν πραγματική ἀδελφότητα τῆς ἐλεύθερης αὐτοπροσφορᾶς και θυσίας, ὅπου βιώνεται ἡ ἀπεραντοσύνη τῆς ἀγάπης, χωρίς ὅρια και φραγμούς, ὥστε ὁ πλησίον μας νὰ γίνει ἓνα κομμάτι τοῦ εἰσαυτοῦ μας. Ἔτσι, δημιουργεῖται μέσα μας ἡ έννοια τῆς ἀγάπης πρὸς ὅλους τοὺς ἄνθρώπους και τὴν δημιουργία τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἄνθρωπος δὲν κουράζεται, όταν ξέρει ὅτι, ἂν εἶναι ἀγαπημένος και ένωμένος πνευματικά με τὸν διπλανό του, θεοποιεῖται και κυριαρχεῖ μέσα του ἡ χαρισματική δωρεὰ τῆς ταπεινοφροσύνης και

τῆς ἀποδοχῆς. Ὁ Θεός μᾶς δίνει μὲ ἀπλὸ καὶ κατανοητὸ τρόπο εὐκαιρίες τέτοιες ποὺ μποροῦμε νὰ ὀδηγήσουμε καὶ ἄλλους κοντὰ Του, νὰ Τὸν γνωρίσουν, νὰ ἐγγυηθοῦν κι αὐτοὶ ὅτι θὰ γίνουν μέτοχοι τῆς Ἀγίας Ἀναστάσεώς Του καὶ αὐτὸ μᾶς ἐπιβεβαιώνεται μέσα ἀπὸ τοὺς λόγους Του. Τελικά, ἂν κατορθώσουμε μέσα ἀπὸ τὴν δυναμικὴ τῆς ἀγάπης νὰ ὀδηγήσουμε κι ἄλλους κοντὰ Του, τότε χωρὶς δισταγμὸ καὶ χωρὶς καμία ἐπιφύλαξη θὰ μπορέσουμε νὰ ποῦμε ἐκεῖνα τὰ ἅγια λόγια τοῦ Ἀποστόλου τῶν ἐθνῶν «τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγωνίσαι, τὴν πίστην τετήρηκα».

Πάντοτε μέσα στὴν σκέψη μου καὶ τὴν καρδιά μου ἀναλογίζομαι τίς πολλές εὐλογίες καὶ τίς χαρισματικὲς εὐκαιρίες ποὺ μοῦ ἔδωσε ὁ Θεὸς κατὰ τὴ διάρκεια αὐτῆς τῆς μακρᾶς πορείας μου στὴν ἥπειρο τῆς Ἀφρικῆς. Θὰ ἔλεγα ὅτι ὁ Κύριος ἦταν ἐκεῖνος ποὺ ἄνοιγε πάντα τίς πόρτες καὶ τίς εὐκαιρίες, γιὰ νὰ μπορέσω, ὄχι ἄνετα, ἀλλὰ μὲ ἀγῶνα ἐσωτερικὸ καὶ πνευματικὸ, νὰ ἐκπληρώσω τὴν ἀποστολή μου. Ὑπῆρξαν πολλές στιγμὲς ποὺ ῥωτοῦσα τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό μου ἀλλὰ ἀκόμα καὶ τὸν ἴδιο τὸν Θεὸ πῶς συμβαίνει ἓνας ἀνάξιος ἐργάτης καὶ δοῦλος τοῦ Θεοῦ νὰ δέχεται ὅλες αὐτὲς τίς εὐλογίες χωρὶς κἂν νὰ τὸ ἀξίζει.

Πορευόμουν μόνος ἀλλὰ μὲ τὴ σκέψη ὅτι κάποιοι ἅγιοι Γέροντες καὶ Πατέρες, ποὺ γνωρίσαμε καὶ συναναστραφήκαμε μαζί τους, μᾶς εὐλογοῦσαν τίς πιὸ πολλές φορές, καθὼς πορευόμουν, πάντα μὲ τοὺς πιστοὺς συνοδοιπόρους μου, τὰ παιδιὰ ποὺ μεγάλωσαν καὶ ἀνδρώθηκαν μέσα στὰ χέρια μου, καὶ καθὼς ἀναζητοῦσα χωρὶς τελειωμό, ἔψαχνα πάντα νὰ βρῶ τρόπους καὶ μεθόδους, γιὰ νὰ μπορέσω νὰ ἐρευνήσω τὰ ἄγνωστα, ἀλλὰ καὶ νὰ εἰσέλθω διακριτικὰ στὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ ζῶ μαζί τους τίς ἀγωνίες, τίς ἐλπίδες, τὸν φόβο, τὴν ἀπελπισία τους ἀλλὰ καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ νὰ ξεδιπλώνεται διάπλατα, ὅσο κι ἂν ἦταν ὁ δρόμος ἀνηφορικὸς καὶ μακρὺς, ἀτέλειωτος, στενὸς καὶ δύσβατος. Δὲν παραπονέθηκα ποτέ μου. Τηροῦσα πάντα μία στάση ἀπάθειας, θετικὴ γιὰ ὅλα, ἀκόμα καὶ γιὰ τίς ὥρες τῶν πολλῶν ταπεινώσεων.

Ὅμως ἤμουν ἀποφασισμένος νὰ μὴν ἐγκαταλείψω τὸν δρόμο αὐτὸ ποὺ μοῦ ὑπέδειξαν τόσοι Γέροντες καὶ Ἅγιοι πνευματικοὶ πατέρες, ἄλλους γνωρίζοντάς τους προσωπικὰ κι ἄλλους ἀπὸ μακριὰ δι' ἀλληλογραφίας. Ἐδῶ ἀκριβῶς φανερώθηκε ἡ ἄκρα τοῦ Κυρίου συγκατάβαση καὶ ἀγάπη. Ἦταν ἀνθρώπινο. Νὰ πονᾷ κάνεις καὶ νὰ σιωπᾷ. Νὰ μὴ διαμαρτύρεται, ὅσο καὶ ἂν ἀδικεῖται. Φοβοῦμαι ὅτι ὁ καθένας ἀπὸ μᾶς πρέπει νὰ προσπαθεῖ πῶς νὰ ἐποικοδομήσει ὁ ἴδιος καὶ ὅπως μᾶς λέει ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἑθνῶν, Παῦλος, «ἕκαστος βλέπετω πῶς ἐποικοδομεῖ». Εἶναι πολὺ σημαντικὸ αὐτό, χρειάζεται πρὸς τοῦτο πολλὴ διάκριση καὶ προπαντὸς ταπείνωση.

Πολλὲς φορές ἀπὸ ἀμέλεια, ἀπερίσκεψία καὶ ἐπιπολαιότητα δὲν δίνουμε σημασία καὶ θεληματικὰ πληγώνουμε τὸν συνάνθρωπό μας, τὸν ἀφήνουμε ἀπροστάτευτο καὶ μόνον, ἐνῶ ἔχουμε ὅλη τὴ δυνατότητα νὰ τὸν στηρίξουμε καὶ νὰ τοῦ δώσουμε τὰ μέσα γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς του. Ἀνοίγουμε τὴν καρδιά μας καὶ λέμε ἓναν λόγο καλὸ, ὄχι κάτι ἀρνητικὸ ἢ ἀπερίσκεπτο μὲ τὸ ὁποῖο νὰ πληγώσουμε τὸν ἄλλον ποὺ δὲν μᾶς ἔφταιξε στὴν οὐσία σὲ τίποτε, ἀλλὰ ἀπὸ ἐγωισμό πειράζουμε εὐκολὰ τοὺς ἄλλους καὶ φορτώνουμε στὸν ἴδιο τὸν

έαυτό μας τὸ βάρος αὐτὸ τῆς ἀδικίας καὶ τῆς πικρίας, χωρὶς νὰ ἐμβαθύνουμε ποτὲ στὸ βάθος τῆς ἄνευ λόγου καὶ αἰτίας καταδίκης τοῦ ἀδελφοῦ μας.

Ἐπαναλαμβάνω, γιὰ μία ἀκόμα φορά, ὅτι κουβαλοῦμε μέσα μας τὴν Ἀλήθεια καὶ τὸ Φῶς τὸ ἀληθινό, τὸν ἴδιο τὸν Χριστό, καὶ ὅμως δὲν φοβόμαστε καὶ δὲν ντρεπόμαστε. Ἄν αὐτὴ τῇ στιγμῇ παρουσιαστεῖ ὁ Χριστὸς ἀνάμεσά μας, τί θὰ Τοῦ ποῦμε καὶ πῶς θὰ Τὸν ἀντικρίσουμε; Θὰ ἔχουμε τὴν παρρησία νὰ Τὸν δοῦμε πρόσωπο μὲ πρόσωπο ἢ θὰ τρέξουμε νὰ κρυφτοῦμε, νομίζοντας ὅτι δὲν θὰ μᾶς κρίνει;

Ἐδῶ πού ζοῦμε τώρα μᾶς δίνει μία μοναδικὴ εὐκαιρία πού δὲν πρέπει νὰ περιφρονήσουμε ἢ νὰ ἀρνηθοῦμε. Ὅχι ἀναβολή. Τώρα εἶναι ἡ ὥρα, ἡ στιγμή γιὰ νὰ δείξουμε ποιοὶ ἀκριβῶς εἴμαστε καὶ πόσο εἴμαστε κοντὰ στὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὸ Α καὶ τὸ Ω στὴ ζωὴ μας. Εἶναι αὐτὴ ἡ δυναμικὴ Του παρουσία στὴν πορεία μας, μιὰ ὁμορφὴ καὶ πλούσια πνευματικὰ πορεία. Ἀφοῦ τὸ ξέρουμε, γιατί δὲν τὸ ἐφαρμόζουμε στὴ ζωὴ μας; Ἐχουμε μέσα μας μία αὐθεντικὴ καὶ μοναδικὴ ἀλήθεια, μὴν ἀφήνουμε τοὺς ἐαυτοὺς μας στὰ εὐκόλα καὶ στὴν ἐκκοσμίκευση. Ὅχι ὑποταγὴ στὰ πάθη καὶ τὶς ἀδυναμίες μας.

Ὅταν ἀγαπᾷς κάτι πού κάνεις, σὲ γεμίζει, σοῦ δίνει ζωὴ αὐτὸ μὲ τὸ ὁποῖο ἀσχολεῖσαι, γίνεται μέρος τῆς ζωῆς σου, εἶναι ἡ ἴδια ἡ ζωὴ σου. Κι αὐτὸ τὸ ἔμαθα ἀπὸ μικρός. Δὲν χάνω οὔτε λεπτό. Δὲν μένω ποτὲ μὲ χέρια σταυρωμένα. Δὲν μπορῶ νὰ ἡσυχάσω, ἂν δὲν κάνω κάτι. Μεταξὺ ἀστείου καὶ σοβαροῦ, ἀκόμα καὶ τὴν ὥρα πού ταξιδεύω στὰ ἀτελείωτα μονοπάτια καὶ τίς βουνοκορφές, γράφω. Ὑπαγορεύω τίς σκέψεις μου, τοὺς προβληματισμούς μου, τίς προτάσεις μου, τὰ προγράμματά μου στὸν ἴδιο τὸν ἐαυτό μου! Ἔτσι κανένας χρόνος, κανένα δευτερόλεπτο, καμιὰ στιγμή δὲν περνᾷ χωρὶς νὰ τὸ ἐκμεταλλευτῶ. Ἀπεναντίας, ἐκεῖνες οἱ ὥρες τοῦ ταξιδιοῦ στὶς ἀχανεῖς ἐκτάσεις τῆς Ἀφρικῆς, γίνονται ἡ ἀποδοτικότερη στιγμή, ἀφοῦ ἐναλλάσσονται συνέχεια κλιματολογικὲς συνθήκες καὶ τροπικὴ βλάστηση καὶ τόσο ὁμορφὰ τοπία. Κάποτε κατηγοροῦσα τὸν ἐαυτό μου πού δὲν εἶμαι ποιητῆς ἢ λογοτέχνης. Πιστεύω ὅτι, μέσα σὲ αὐτὴν τὴν τόσο ἐξαλλή σὲ ὁμορφιὰ καὶ δημιουργικὴ φύση μπορεῖ κανεὶς νὰ συνθέσει ὄχι μόνο λογοτεχνικὰ ἢ ποιητικὰ κείμενα ἀλλὰ καὶ μουσικά. Κάθομαι λοιπόν, μέσα στὸ αὐτοκίνητο, ταξιδεύω 8 - 10 ὥρες. Αὐτὲς τίς στιγμὲς τίς ἀποτυπώνω, ὄχι μόνο στὴν σκέψη μου ἀλλὰ καὶ στὴν μνήμη μου, συνοδεύοντάς τις πάντα μὲ μιὰ ταπεινὴ προσευχὴ πρὸς τὸν Ὑψιστο. Πολλὲς φορὲς αἰσθάνθηκα τὴν ἀνάγκη νὰ μιλάω μὲ τὴ φύση, νὰ κλείνω τὰ μάτια μου καὶ νὰ εὐχαριστῶ τὸν Θεὸ γιὰ τὰ θαυμάσια ἔργα καὶ τὴν παρουσία Του, μέσα στὴν ὁμορφὴ αὐτὴ φύση πού ὁ ἴδιος ἔφτιαξε μὲ τὰ ἴδια Του τὰ χέρια.

Πῶς νὰ μὴν αἰσθάνεται κανεὶς τὴν ἔντονη παρουσία τοῦ Θεοῦ, πού μέσα ἀπὸ τὴν ἄπειρη ἀγάπη Του θέλησε νὰ χαρίσει σὲ ὅλους μας αὐτὴ τὴν μεγάλη εὐεργεσία τῆς δημιουργίας, πού δὲν ὑπάρχει ἄλλη ὁμοιά της, γιατί ἀκριβῶς μεταρσιώνει τὸν νοῦ καὶ τὴν καρδιὰ μας στὰ ὕψη τῆς Βασιλείας Του. Ἐκεῖ καταλαβαίνουμε πόσο ὠφέλιμη εἶναι καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἀναλαμβάνουμε τὴν εὐθύνη καὶ τὴν ἐργήγορση, ὥστε νὰ ἐτοιμάσουμε τοὺς ἐαυτοὺς μας γιὰ τὴν ἄλλή ζωή. Μέσῳ τοῦ θανάτου μας, πού ὅπωςδὴποτε ἔρχεται σὰν κλέφτης

μέσα στη νύχτα, θα φύγουμε από τα γήινα, γι' αυτό απαιτείται βαθιά και ειλικρινής προετοιμασία.

Για κάθε στιγμή μέσα στη ζωή του κάθε ανθρώπου, τὸ σημειώσαμε παλαιότερα, ὑπάρχει Ἐκεῖνος, ὁ μοναδικὸς καὶ ἀνεπανάληπτος φύλακας, ὁ ὁδηγός, ὁ προστάτης, ὁ φίλος ὁ πραγματικὸς καὶ καθοδηγητής. Στις δύσκολες στιγμὲς εἶναι παρὼν μὲ ἓναν ξεχωριστὸ τρόπο, γιὰ νὰ μᾶς δείξει ὅτι ὄντως εἶναι Πατέρας μας καὶ νοιάζεται γιὰ τὸ καθετί. Ἴσως ἐμεῖς, μικροὶ καὶ ἀδύνατοι, νὰ μὴν μπορούμε νὰ συλλάβουμε τὸ μέγεθος τῆς ἄκρας Του συγκατάβασης καὶ φιλανθρωπίας. Γι' αὐτὸ πρέπει πάντα νὰ ἐλπίζουμε, νὰ βλέπουμε μὲ αἰσιοδοξία τὸ μέλλον μας, τί θὰ συμβεῖ. Ἐκεῖνος τὸ γνωρίζει καὶ πάντα γιὰ τὸ καλὸ μας, ἀφοῦ εἴμαστε τὰ ἀγαπημένα Του παιδιὰ, τὰ δημιουργήματά Του, τα πλάσματά Του. Ἄν μπορούμε νὰ βλέπουμε πάντα ὅτι μέσα μας ὑπάρχει ἐκείνη ἡ ἄπειρη ἀγάπη Του, ἡ χαρὰ τῆς ζωῆς Του, ἡ ἐλευθερία καὶ τὰ δῶρα Του, τί ἄλλο χρειάζομαστε; Εἶμαι δοσμένος ὀλοκληρωτικᾶ, δικός του, καὶ εἶναι ὁ μόνος πὺν μὲ καταλαβαίνει, ἀφοῦ μοῦ δίνει ἀφιλοκερδῶς τὰ δῶρα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς παρουσίας Του. Συνεχῶς Τὸν αἰσθάνομαι νὰ κινεῖται ἀνάμεσά μου, δίπλα μου, καὶ Τὸν ἀκολουθῶ, γιὰ νὰ μπορέσω στὸ τέλος νὰ λυτρωθῶ. Δὲν ἔχω ἄλλο καταφύγιο. Εἶναι γεγονὸς ὅτι δὲν ἔχω ἄλλη ἐπιλογή. Ἀφοῦ ὅλη ἡ ζωὴ τοῦ καθενὸς ἀπὸ ἐμᾶς καθοδηγεῖται ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πὺν πνέει πρὸς κάθε ἀνθρώπινη ὑπαρξη. Σὲ αὐτὴ τὴν κατάσταση συναντᾶ κανεὶς τόσο πλούσια τὶς ἀρετὲς πὺν ἐξυψώνουν τὸν ἄνθρωπο στὰ ἐπουράνια. Δὲν πρέπει νὰ στρέφουμε τὴν ψυχὴ μας στὰ κάτω, ἀλλὰ συνέχεια νὰ βλέπουμε ψηλὰ στὸν οὐρανό, γιατί μόνο ἐκεῖ θὰ μπορέσουμε νὰ ἀναπαυθοῦμε καὶ νὰ ζήσουμε τὴν αἰώνια πραγματικότητα. Ἄν μπορέσουμε νὰ ἀγαπήσουμε εἰλικρινὰ τὸν Θεό, τότε αὐτομάτως καὶ χωρὶς καμία δυσκολία θὰ βρεθοῦμε στὴν εὐχάριστη θέση νὰ ἀγαπήσουμε τὸν διπλανό μας, τὸν πλησίον μας, πὺν κοσμεῖται μὲ ὅλα τὰ χαρίσματα καὶ τὶς ἀρετὲς τῆς θέωσης, τῆς ἀγιότητος καὶ τῆς μακαριότητος.

Ἀνακεφαλαιώνω τὴν μαρτυρία τῆς μεγάλης ἀγάπης καὶ φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ. Τὸ τονίζω αὐτὸ καὶ τὸ ἐπαναλαμβάνω συνέχεια. Αὐτὴ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ἐπεκτείνεται παντοῦ, δὲν σταματᾶ, δουλεύει καὶ ὑπάρχει αὐτὴ ἡ συνεχὴς καὶ ἀδιάσπαστη σχέση καὶ σύνδεση πὺν μεταμορφώνει τὸν ἄνθρωπο. Ὁ Χριστὸς παραμένει ἡ μόνη σωτηρία καὶ ἐλπίδα σὲ ὅλη τὴν ταλαιπωρημένη καὶ πολὺ βασανισμένη ἀνθρωπότητα. Ἡ μεγαλύτερη ἐμπειρία πὺν εἶχα ζώντας μέσα στὸ κατανυκτικὸ περιβάλλον τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς καὶ συναναστρεφόμενος μὲ τόσες εἰκόνες τοῦ Θεοῦ, μέσα ἀπὸ τὴν τέλεση τῶν καθημερινῶν ἀκολουθιῶν, ἦταν τὸ νὰ ἀνακαλύπτω τὸ μέγιστο δῶρο τῆς ἄκρας ταπείνωσης, θυσίας καὶ συνδιαλλαγῆς, τὸν ἴδιο τὸν Χριστό. Οἱ ἄνθρωποι γενικὰ μποροῦν νὰ ζοῦν σὲ ἀπόγνωση, ἀπογοήτευση, ταπεινωμένοι, περιφρονημένοι καὶ ξεχασμένοι. Ἴσως ἄλλοι νὰ μοιράζονται ὅλα τὰ ἀγαθὰ, τὰ μεγαλεῖα, τὶς δόξες, τὰ ἀξιώματα χωρὶς νὰ ζοῦν καὶ νὰ αἰσθάνονται πόσο σημαντικὸ εἶναι τὸ γεγονὸς νὰ ἀνακαλύψουν τὸν Χριστὸ τὸν ἴδιο. Καὶ αὐτὸ πὺν λέγεται ἀγάπη νὰ τὸ μοιραζόμαστε ἀνάμεσα μας, γιατί αὐτὴ ἡ ἀγάπη ἀγγίζει τὸν καθένα μας, τὴν ἔχουμε ἀνάγκη ιδιαίτερα, ὅταν μᾶς λείπει, σὲ ὥρες διωγμῶν καὶ

ἀδικιῶν ποὺ γίνονται σὲ βάρος μας, μὰ ὅμως ἡ ἀγάπη εἶναι ἡ μόνη μας πυξίδα ποὺ μᾶς κατευθύνει μέρα καὶ νύχτα. Κάποτε ἡ καρδιά μας ραγίζει, βλέποντας γύρω μας τὶς τόσες ἀδικίες ποὺ διαπράττονται στοὺς συνανθρώπους μας. Ἀλλὰ ἐπειδὴ αὐτὴ ἡ ἀγάπη εἶναι μεγάλη καὶ ἀναντικατάστατη, κινούμαστε ὥστε νὰ ὑπερνικήσουμε τοὺς πειρασμοὺς καὶ τὶς ἀδυναμίες μας. Ἔχουμε τόση ἀνάγκη τὸν Κύριό μας, ποὺ θὰ θέλαμε νὰ τὸν αἰσθανόμαστε καὶ νὰ τὸν ἔχουμε μέσα μας, μαζί μας, μέσα στὸ σπίτι μας.

Πληγωμένη ἡ ἀνθρωπότητα, τραυματισμένοι οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὶς ἀδικίες, ἀναζητοῦν νὰ πιαστοῦν ἀπὸ κάπου, γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ ἐπιβιώσουν, νὰ ζήσουν μιὰ ζωὴ ὥστε νὰ ἐπανεύρουν τὴν ἀρχικὴ τους μορφή, τὴν ταυτότητά τους καὶ τὸν ρόλο τοὺς μέσα στὶς δικές τους κοινωνίες, τὶς φυλές, τὰ ἔθνη.

Μέσα, λοιπὸν, σὲ αὐτὴ τὴν κοινωνία τῆς καθημερινῆς ζωῆς στοὺς χώρους τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς, ἔζησα ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια τόσο εὐλογημένες στιγμές! Τὸ ξεκίνημα δὲν ἦταν εὐκόλο, οὔτε τὸ ἀνέβασμα χωρὶς ἀγκάθια καὶ ἀπογοητεύσεις. Ἔλεγα πάντα στὸν ἑαυτό μου καὶ τὸν ἔπεισα ὅτι κάτω ἀπὸ ὅποιεσδήποτε συνθῆκες καὶ περιστάσεις τὸ ἔργο αὐτὸ ἔπρεπε νὰ στηριχθεῖ καὶ νὰ στερεωθεῖ, γιατί πραγματικὰ διακονεῖ τὸν ρόλο τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξάνδρειας μὲ τὸν Παναφρικανικὸ τοῦ χαρακτῆρα, ποὺ δίνει ζωντανὰ τὴν μαρτυρία τοῦ στὸν σύγχρονο συγχυσμένο καὶ καταδικασμένο σὲ φτώχεια κόσμο τῆς Ἀφρικανικῆς Ἡπείρου. Ἡ παρουσία τῶν νέων αὐτῶν ἱεροσπουδαστῶν, ποὺ σήμερα ἐξυπηρετοῦν τὶς λειτουργικές, ποιμαντικὲς καὶ κοινωνικὲς ἀνάγκες τῶν ἀνὰ τὴν Ἀφρικὴ Ὁρθόδοξων Χριστιανῶν, εἶναι ἀπόδειξη γιὰ μία ἀκόμη φορὰ αὐτοῦ ποὺ αἰσθάνομαι, πόσο ὁ Θεὸς μὲ εὐλόγησε ὅλες αὐτὲς τὶς δεκαετίες, καὶ ἃς διαμαρτύρεται ὁ Ἐωσφόρος καὶ ἃς χτυπιέται ὅσο θέλει. Οἱ μαθητὲς μου σήμερα ἐργάζονται καὶ δίνουν τὴν μαρτυρία τους καὶ εὐαγγελίζουν τοὺς λαοὺς τῆς Ἀφρικῆς στὴν Ζιμπάμπουε, Ζάμπια, Μαλάουι, Μοζαμβίκη, Οὐγκάντα, Τανζανία, Καμερούν, Νιγηρία, Ζαῖρ, Κονγκό, Μπραζαβίλ, Ρουάντα, Μπουρούντι, Γκάνα κ.τ.λ. Τί μεγαλύτερη χαρὰ καὶ εὐλογία θὰ μπορούσα νὰ ἔχω ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐσωτερικὴ πνευματικὴ ἱκανοποίηση ὅτι ὁ Θεὸς μὲ ἀξίωσε, ἔστω καὶ μὲ τὶς ἀδυναμίες μου καὶ τὴν ἀμαρτωλότητά μου, νὰ μοιρασθῶ αὐτὸ τὸ μεγάλο δῶρο τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τοὺς ἀδελφούς μας τοὺς ἐλάχιστους, ποὺ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός. Καὶ παρόλο ποὺ ὁ σατανᾶς ἄφριζε ἀπὸ τὸ κακό του, δὲν ὑπέκυψα, δὲν παραδόθηκα, δὲν καταποντίστηκα, δὲν ἐγκατέλειψα τὸν ἀνηφορικὸ αὐτὸ δρόμο, παρόλες τὶς ἀναταραχές, τὰ κύματα καὶ τὶς φουρτοῦνες ποὺ παρουσιάστηκαν κατὰ καιροὺς, βέβαιος πως τὸ ἔργο ἦταν ἀποκλειστικὰ δικὸ τοῦ καὶ ἐξέφραζε τὴν ἄδολη καὶ πλατιά ἀγάπη Του γιὰ τὸν ὅπου γῆς ἄνθρωπο καὶ, γιὰ τὴν δική μας περίπτωση, τὴν Ἀφρικὴ ὁλόκληρη.

Βλέπω ἀκόμα τὰ χέρια τῶν ἀνθρώπων νὰ ἀπλώνονται ἱκετευτικὰ καὶ παρακλητικὰ, σκηνὴ ποὺ ἐπαναλαμβάνεται σὲ κάθε βῆμα καὶ στιγμὴ στὸ ὁμορφο περιβάλλον τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς, ὅπου τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ λάμπει σὲ κάθε γωνιά. Εἶναι κάτι τὸ συναρπαστικὸ καὶ τὸ μοναδικό, τὸ εἶπα καὶ τὸ ἐπαναλαμβάνω γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ, τὸ γεγονὸς ὅτι σὲ κάθε ἀνθρώπινο πρόσωπο ἀπεικονίζεται ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, ὁ Σωτῆρας καὶ ἡ ἐλπίδα τοῦ κόσμου,

ή πηγή της ζωής και της άθανασίας, της Αναστάσεως και της μεταμορφώσεως. Αυτά τα αίσθήματα δημιουργούσαν μέσα μου μία άνείπωτη βαθιά και ειλικρινή εϋγνωμοσύνη και εϋχαριστία πρὸς τὸν ἴδιο τὸν Κύριο, γιατί μέρα και νύχτα ἐπιτηροῦσε ἄγρυπνα τοὺς χώρους της Πατριαρχικῆς Σχολῆς και τοὺς κατοικοῦντας ἐν αὐτῇ.

Ἡ ἀναξιώτης μου, πὸν ὑπηρετήσα ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια στοὺς χώρους της Πατριαρχικῆς Σχολῆς πὸν φέρει τὸ ὄνομα τοῦ εὐεργέτη τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ', πὸν ὑπῆρξε και γιὰ μένα προσωπικὰ ἐκεῖνος πὸν μὲ στήριξε στὶς σπουδές μου, ἀλλὰ και γιὰ ὅλα ὅσα βίωσα στὴν Ἀφρικῇ, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μέχρι σήμερα, αἰσθάνομαι τόσο εὐεργετημένος και εὐγνώμων πρὸς τὸν Κύριο πὸν μοῦ ἔδωσε τόση δύναμη, σωματικὴ και ψυχικὴ, γιὰ νὰ κρατήσω τὸν ἑαυτό μου σὲ αὐτὸ πὸν κλήθηκα νὰ διακονήσω, χωρὶς νὰ περιμένω, φυσικά, καμία ἀμοιβὴ ἢ βραβεῖο. Μόνο σὲ Ἐκεῖνον ἢ δόξα και ἢ τιμὴ. Ἀμήν.

Ὅσο ἐμβαθύνω στὶς ἄπειρες και εὐεργετικὲς στιγμές πὸν μὲ ἀξίωσε ὁ Θεὸς νὰ ζήσω σὲ αὐτοὺς τοὺς χώρους, ἐπιβεβαιώνομαι ὅτι ἦταν τὸ πολυτιμότερο κομμάτι της Ἀφρικῆς. Μὰ στὴν σκέψη μου αἰσθάνομαι πὼς ὅ,τι δώσαμε και δίνουμε δὲν μᾶς ἀνήκει, δὲν εἶναι δικό μας, εἶναι ἐκεῖνο πὸν μᾶς ἔδωσε ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς κι ἐμεῖς τώρα Τοῦ τὸ ἐπιστρέφουμε. Ὅσο κι ἂν μοιάζει ἡ ἱστορία μας, ὅπως τὸ σημείωσα, σὰν παραμῦθι, γιατί ἦταν πρωτότυπη και μακρά, στὰ νερὰ τῶν λιμνῶν και τῶν ποταμῶν, καθίσαμε και δακρύσαμε, ἀφήνοντας τὶς σταλαγματιές τους νὰ μᾶς δροσίζουν, ὅταν θυμηθήκαμε τὰ ἀγαπημένα μας πρόσωπα και τοὺς τόπους πὸν ὑπηρετήσαμε. Καὶ παρόλο πὸν εἴμαστε σὲ ξένη γῆ μὲ βαθιὰ ἱστορία και ἰδιάζουσα κουλτούρα και ἦθος, δὲν ἀπελπισθήκαμε ἀλλὰ μὲ δέος και φόβο σεβαστήκαμε και χαιρετίσαμε μαζί τοὺς ἀγῶνες και τὶς ἀγωνίες, τὶς γλῶσσες, τὰ ἦθη και τὰ ἔθιμα τῶν ἀνθρώπων, τοὺς προβληματισμούς και τὶς ἀρχαῖες συνήθειές τους... Πόσα δάκρυα, πόσος πόνος χρειάστηκε, γιὰ νὰ φτάσουμε ὡς ἐδῶ πὸν εἴμαστε, ὅταν εἶδαμε τὴν χάρη και τὴν πυξίδα τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, χωρὶς ἀπογοήτευση και ἀπαισιοδοξία ἀλλὰ μὲ βεβαιότητα της ἐλπίδας, μὲ ἀγάπη πὸν γεμίζει πραγματικὰ τὸν ἄνθρωπο σὲ κάθε του βῆμα, ἰδιαίτερα ἐκεῖνον πὸν στερήθηκε σοφία, πάθος και τὰ δῶρα ἐκεῖνα πὸν ὀδηγοῦν αὐθόρμητα νὰ ὑπηρετήσεις ὅλους ἐκείνους πὸν περιμένουν.

Πολλὲς φορὲς ἀκουμπῶ τὸ χέρι μου στὸ κεφάλι μου και ἀφουγκράζομαι. Κάποτε μιλῶ μὲ τὸν Θεό, ἀνοίγω τὴν ψυχὴ μου και Τὸν εϋχαριστῶ, γιατί ἀρχίσαμε ἀπὸ τὸ πουθενά και στὸ πουθενά, γιὰ νὰ δοῦμε ὅτι ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι, ἰδιαίτερα οἱ νέοι, οἱ μέλλοντες κληρικοὶ τῶν Ἀφρικανικῶν κρατῶν, παίρνουν τὴ σωστὴ πνευματικὴ και ἀκαδημαϊκὴ κατεύθυνση, γιὰ νὰ μπορέσουν στὸ τέλος νὰ μεταφέρουν τὸ Ἀναστάσιμο μήνυμα στοὺς καταπιεσμένους, ταλαιπωρημένους και περιφρονημένους. Αὐτὸ τὸ ἐπαναλαμβάνω συνέχεια, ξανὰ και ἀκόμα, γιὰ νὰ ἀντιληφθοῦμε πόσο σημαντικό εἶναι νὰ ὑποφέρουμε, νὰ στερούμαστε, νὰ πεινοῦμε, νὰ ἀδικούμε, γιατί τότε θὰ εἴμαστε στὴν θέση νὰ ἀντιληφθοῦμε και νὰ καταλάβουμε εὐκολότερα και πιὸ βαθιὰ τοὺς ἀνθρώπους πὸν ταχθήκαμε νὰ ὑπηρετήσουμε. Δειλία, φόβος, ἀπιστία, ἀπελπισία δὲν ἔχουν θέση μέσα στὴν ζωὴ τοῦ καθένα μας. Ὅλα ὑπερβαίνονται, ὅταν πρωτοστατεῖ μέσα μας ἡ ἀγάπη, ἡ

συγχώρεση, ή καταδεκτικότητα, ή απλότητα, ή ταπεινότητα και ή καταλλαγή. Δεν πρέπει να δημιουργούμε εμείς οι ίδιοι τέτοιες καταστάσεις που μας απομακρύνουν ακριβώς από το δρόμο του Θεού και το θέλημά Του. Οι άνθρωποι περιμένουν. Δεν είναι αρκετό εμείς να σιωπούμε και να μη συμμετέχουμε στις αγωνίες και τους προβληματισμούς τους. Η αποστολή μας είναι να βοηθήσουμε να σωθεί ο κόσμος και να μεταμορφωθεί. Το θέλει ο κόσμος, το αναζητά. Μην αναβάλλουμε και να λέμε ότι έχουμε χρόνο για πιο ύστερα. Δεν πρέπει να αφήνουμε τον χρόνο να φεύγει χωρίς να δρούμε. Ο καθένας από εμάς έχει τις δυνάμεις, τα таланτα και το Άγιο Πνεύμα, ως τα ενεργοποιήσουμε. Η απάθεια και ή αδιαφορία μας δεν θα στηρίξουν την ανθρωπότητα.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι το μήνυμα του Ευαγγελίου και ή εφαρμογή του μέσα στη ζωή των ανθρώπων ανεβάζει πνευματικά και συμπληρώνει το κενό που υπάρχει και οι άνθρωποι δοκιμάζουν ανακούφιση και σταθερότητα μέσα στο πέλαγος των αμφιβολιών και αμφιταλαντεύσεών τους. Δεν ήσυχάζουμε και δεν σταματούμε όσο γνωρίζουμε ότι οι άνθρωποι αναζητούν να γνωρίσουν και να δούν τον Κύριο μέσα στη ζωή τους. Δεν βοηθούμε ούτε τους εαυτούς μας ούτε τους άλλους, όταν είμαστε δεμένοι συνέχεια με τα εγκόσμια και τα υλικά. Άς μη χάνουμε τον καιρό μας με τα εγκόσμια, τα όποια μας απομακρύνουν από τα θεία και ιερά, αυτά που θα μας οικοδομήσουν πραγματικά και θα μας ανεβάσουν, τελικά, στα έπουράνια. Αυτός είναι ο στόχος μας και ο προορισμός μας. Όσο κι αν φαίνεται υπερβολικό ή ακόμα εξωπραγματικό, αυτόν τον στόχο δεν πρέπει να τον αφήσουμε να φύγει από μέσα μας. Η ιδέα ότι τα υλικά, τα κοσμικά και τα μεγαλειώδη, κατά την δική μας κρίση, φαινομενικά, φυσικά, και προσωρινά, χωρίς κανένα πνευματικό υπόβαθρο, μας τροφοδοτούν και μας γεμίζουν έσωτερικά είναι λανθασμένη. Ούτε και να το σκεφτόμαστε έτσι. Είμαστε στην απάτη και στην ψευδαίσθηση, αφού ή κατάστασή μας σκοτώνει πνευματικά και μας θανατώνει ολοκληρωτικά. Όσο υπακούμε στα ρεύματα και στις κινήσεις του κόσμου τούτου, τόσο χάνουμε την αυθεντικότητα και κανονικότητά μας.

Η Ορθόδοξή μας Εκκλησία παραμένει διαμέσου των αιώνων, από την ήμέρα που ιδρύθηκε, την Πεντηκοστή, ή πηγή της Ζωής και της πραγματικής Έλπίδας για τον απελπισμένο κόσμο που ακόμα ζει στην άγνοια και για όλη την διψασμένη ανθρωπότητα. Οι άνθρωποι ακόμα αγωνιούν και βυθίζονται στις σκέψεις εκείνες που δεν τους βοηθούν να σηκώσουν τον βαρύ σταυρό που κουβαλούν στους ώμους τους, να αναπνεύσουν και να ξεδιψάσουν από τα δεινά και την άμαρτία. Βαριά ή ευθύνη όλων μας. Μας χτυπούν απελπισμένα την πόρτα που θα τους οδηγήσει στην πραγματικότητα και έτσι θα γνωρίσουν άμεσα τον προορισμό τους. Ο Χριστός είναι ή μόνη έλπίδα και σωτηρία τους.

Όλα αυτά τα χρόνια οι άνθρωποι κάθε λογής μας ρωτούν: *«Πώς μπορείτε και τα καταφέρνετε όλα αυτά τα χρόνια ανάμεσα στους Άφρικανούς; Ο μόνος λευκός!»* Φυσικά κανείς μπορεί να διανοηθεί ότι στηριζόμαστε και αντέχουμε, αναπνέουμε και κινούμαστε μόνο και μόνο γιατί έχουμε τις ιερές ακολουθίες μας, πρωί και βράδυ. Δεν κάνουμε διακοπή. Είναι σαν να βρισκόμαστε σε άλλους καιρούς και σε άλλες καταστάσεις που είναι

δύσκολο κανείς να μπορέσει να κατανοήσει πώς αισθανόμαστε, πώς ζούμε, πώς κινούμαστε και πώς αναπνέουμε. Ζούμε σε ένα περιβάλλον πού, όπως το αισθανόμαστε, αποτελεί περίπου ένα μικρό μέρος του παραδείσου, ύστερα από ό,τι βλέπουμε να διαδραματίζεται μέσα στον χώρο μας. Ανθρωπίνως φαίνεται αδύνατο. Το λέω και το επαναλαμβάνω και θα συνεχίσω να το λέω, μέχρι τη στιγμή που θα με καλέσει ο Θεός κοντά Του μια για πάντα. Πολλοί με ρωτούν: «Μα δεν πρέπει να ξεκουράζεστε λιγάκι;» «Δεν έχουμε χρόνο τώρα», απαντώ. Ήρθαμε εδώ για να δουλέψουμε όχι για να ξεκουραστούμε. Θα ξεκουραστούμε μια και καλή, όταν θα έρθει ή ώρα μας να φύγουμε από τον κόσμο αυτό, όποτε εκεί θα ξεκουραστούμε αληθινά κι αιώνια.

Κάθε φορά που ταξιδεύουμε με το αεροπλάνο, υπάρχουν στιγμές που νομίζουμε ότι δεν θα μπορέσουμε να φτάσουμε στον προορισμό μας. Είναι ώρες δοκιμασίας και έσωτερικής κριτικής. Εκείνη τη στιγμή σκεφτόμαστε ότι ίσως όλα τελείωσαν και δεν πρόκειται να επιστρέψουμε πίσω. Αυτό είναι το ανθρώπινο και φυσιολογικό. Νά, όμως, που δοκιμάζεται ή πίστη μας και αν είμαστε έτοιμοι εκείνη την ώρα να αναχωρήσουμε από τον κόσμο αυτό. Τρέμουμε κυριολεκτικά μόνο με την ιδέα ότι ίσως γίνει κάτι, ίσως κάτι δεν θα πάει θετικά και μπορεί να ζήσουμε το μοιραίο. Φόβος και τρόμος! Σκέψεις που μάς δημιουργούν μία άνευ προηγουμένου αναστάτωση. Μήπως θα ζήσω; Μήπως τελείωσαν όλα; Πάει, δεν θα ξαναδω τον αγαπημένο μου κόσμο. Αυτό δείχνει ότι δεν είμαι προετοιμασμένος και φοβάμαι τον θάνατο. Είμαι ακόμα δεμένος και φυλακισμένος με τα γήινα. Μα είτε το θέλω είτε όχι κάποια στιγμή θα βρεθώ υπόλογος μπροστά στο Θεό, χωρίς καμία καθυστέρηση.

Σκέφτομαι αυτή τη στιγμή και συγκλονίζομαι το ώραίο και παραστατικό δοξαστικό των στιχηρών της νεκρώσιμης ακολουθίας: «*Τὴν γὰρ χθὲς ἡμέραν μεθ' ἡμῶν ἐλάλουν, καὶ ἄφνω ἐπῆλθε μοὶ ἡ φοβερὴ ὥρα τοῦ θανάτου*». Θεέ και Κύριε! Αναστενάζω και πονῶ ταυτόχρονα για την αναξιότητα και φοβερή κατάσταση της ψυχής μου. Παρακαλῶ και προσεύχομαι ἐνδόμυχα.

Είναι ή ώρα 4η πρωινή. Κάθε πρωί αυτή την ώρα αρχίζω την διακονία μου. Γύρω μου βρίσκεται ολόκληρο το Βασίλειο της Δημιουργίας. Δεν ακούγεται ο πραγματικός θόρυβος. Όμως υπάρχει μια μελωδία με ήχους και εικόνες που μιλούν και τραγουδοῦν μεταξύ τους. Είναι ή αγγελική γλῶσσα των διαφόρων πολύχρωμων και πολύμορφων πουλιών που πραγματικά εμπλουτίζουν το επίγειο Βασίλειο της ὁμορφης ὄψης της δημιουργίας. Άχ, να ήξερα τί συζητοῦν αναμεταξύ τους! Κελαηδοῦν τόσο γλυκά, που πραγματικά μέσα στην ήρεμία της νύχτας σε τραβοῦν σαν μαγνήτης και σου ἀποσποῦν ὅλη την προσοχή.

Λέω πολλές φορές στον ἑαυτό μου, ὅπως κάθομαι: Αυτό είναι το μεγάλο μυστικό της ζωής μας. Σκεφτόμαστε μόνο για το τώρα. Τί θα κάνω, τί θα ποῦν, πῶς θα με δοῦν; Ξεχνοῦμε ότι υπάρχει ή ἀλλαγή ὥρας, ὅταν θα φύγουμε ἀπό αυτό τον κόσμο και ἐκεῖ μπροστά στον δίκαιο Κριτή θα τὰ ποῦμε ὅλα και θα δοῦμε τότε την πραγματικότητα της ζωής μας. Πόσο ἐπιπόλαια και ἀπερίσκεπτα σκεφτόμαστε κάποτε για τοὺς ἄλλους και για τοὺς ἴδιους τοὺς

ἐαυτούς μας. Ψάχνουμε νὰ δικαιολογήσουμε τοὺς ἐαυτούς μας, γιὰ νὰ βουλευτοῦμε κάπως, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα ἀπατοῦμε τοὺς ἐαυτούς μας.

Μέσα λοιπὸν σ' αὐτὴ τὴν σταυροαναστάσιμη πορεία μας, στὴν ὁποία ὁ Σταυρὸς τοῦ Κυρίου μας ἀποτελεῖ σύμβολο ἐλπίδας καὶ προστασίας, συνεχίζουμε τὸν δρόμο μας, λουσμένο μέσα στὶς χαρισματικὲς καὶ εὐεργετικὲς ἐνέργειές Του σ' ὅλους τοὺς τομεῖς δράσης τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας διακονίας, ποὺ συμπίπτει μὲ τὰ τριάντα χρόνια τῆς Ἀρχιερωσύνης μας.

Πλούσιες πνευματικὲς ἐκδηλώσεις, ιδιαίτερα μὲ τὶς ἀκολουθίες μας πρωὶ καὶ βράδυ, στοὺς χώρους τῆς Πατριαρχικῆς μας Σχολῆς, «Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Μακάριος ὁ Γ'». Οἱ ἱεροσπουδαστές νὰ ψάλλουν μελωδικότατα, ἀφοῦ ὁ Θεὸς τοὺς χάρισε αὐτὸ τὸ δῶρο νὰ ἔχουν σωστὲς μελωδικὲς φωνές, καμμιὰ φορὰ, καὶ ἴσως πάντα, νὰ νομίζουμε ὅτι βρισκόμαστε στὸν οὐρανὸ κι ὄχι στὴ γῆ. Τὶ θαῦμα καὶ ποιά θεϊκὴ ἐπέμβαση! Βρισκόμαστε στὸ κέντρο τῆς Ἀφρικανικῆς Ἠπείρου καὶ νιώθουμε ὅτι ὁ Θεὸς Δημιουργὸς τῶν πάντων παρίσταται καὶ πορεύεται μαζί μας, δίπλα καὶ μέσα μας. Νὰ ἔχουμε τέτοια χαρὰ κι εὐλογία στὶς θεῖες λειτουργίες μας! Σήμερα τῆς Παναγίας μας, πόσο ἐπίκαιρο ἦταν τὸ μήνυμα τῆς Ἀγίας Μητέρας τοῦ Λυτρωτῆ τοῦ κόσμου. Κι ἐμεῖς ἐδῶ μέσα σ' αὐτὸ τὸν ξεχωριστὸ χῶρο μὲ τοὺς ἱεροσπουδαστές μας ἐκτὸς τῆς Κένυας εἴχαμε ὅπως πάντα καὶ τοὺς ὑπόλοιπους ἀπὸ Τανζανία, Οὐγγάνδα καὶ Ρουάντα! Τί εὐλογία μυστική! Τόσες φωνές ἀνδρικές ἐνωμένες σὰν μιὰ συμφωνία μυστηριακὴ ποὺ μας κάνει νὰ ξεφεύγουμε ἀπὸ τὰ μάταια, τὰ προσωρινὰ καὶ τὰ ἄσχετα. Τὸ ἴδιο συνέβη καὶ χθὲς καὶ σήμερα, ἀφοῦ στὴν τόσο πλούσια ἐναρμονισμένη συμφωνία προστίθενται οἱ 311 φωνές τῶν μικρῶν παιδιῶν τοῦ Δημοτικοῦ μας σχολείου γι' αὐτὸ εἶμαι ξανὰ ὑποχρεωμένος νὰ τὸ γράψω: σὲ ποιὸ Δημοτικὸ ἢ Γυμνάσιο τῆς Κύπρου ἢ τῆς Ἑλλάδας ἀλλὰ καὶ παγκόσμια μποροῦν τόσες φωνές ἐναρμονισμένες νὰ ψάλλουν τὸν ὀρθρο καὶ τὴ θεία λειτουργία Ἀγγλικά, Ἑλληνικά, Σουαχίλι καὶ Κικούγιου ἀπ' ἔξω καὶ μὲ σωστὸ ἦχο βυζαντινὸ, χορωδιακό;

Καὶ συνεχίσαμε. Δὲν σταματήσαμε ποτὲ ὅσο κι ἂν ἡ πορεία μας αὐτὴ ἦταν, ὅπως συμβαίνει πάντα, γεμάτη μὲ κόπους καὶ θυσίες. Δὲν ὑποκύψαμε. Μπορεῖ τοὺς τελευταίους ἔξι μῆνες νὰ πάσχω ἀπὸ μιὰ ἀνεξήγητὴ πάθηση, δὲν ἔδωσα καμμιὰ σημασία καὶ συνέχισα τὶς διάφορες δραστηριότητές μου μὲ καθορισμένο γιὰ χρόνια τώρα πρόγραμμά μου: Διδασκαλία στὴν Πατριαρχικὴ μας Σχολή, ἀκολουθίες πρωὶ καὶ βράδυ, λειτουργίες τόσο στὴ Σχολή ὅσο καὶ στὶς ἐνορίες τῶν περιχώρων ἀλλὰ ἀκόμα καὶ στὶς πιὸ ἀπομακρυσμένες περιοχὲς τῆς Κένυας. Φυσικὰ οἱ κηδεῖες σχεδὸν κάθε ἐβδομάδα ἀλλὰ καὶ οἱ γάμοι καὶ οἱ βαπτίσεις μικρῶν καὶ μεγάλων. Χωρὶς ὑπερβολή, ἐπαναλαμβάνω ὅτι τὸ πρόγραμμα αὐτὸ τῶν καθημερινῶν ἐκδηλώσεων καὶ δραστηριοτήτων μὲ ξεκουράζουν καὶ μὲ ἀναπαύουν σωματικὰ καὶ πνευματικὰ, ἐσωτερικὰ, μὲ τροφοδοτοῦν καὶ μὲ ἐνισχύουν.

Τὶ συγκίνηση ὅταν τὴν Κυριακὴ ποὺ μᾶς πέρασε λειτούργησα πρῶτα καὶ μετὰ εἶχα συνάντηση μὲ χίλιους ἢ καὶ περισσότερους ἀνθρώπους τῶν γύρω περιοχῶν τῆς Ναϊρόμπης. Τοὺς ἔδωσα μηνύματα ἐνισχυτικὰ μὲ πατρικὴ ἀγάπη κι αὐτοὶ μοῦ ἀνταπέδωσαν μὲ τὴ διαβεβαίωση ὅτι θὰ συνεχίσουν νὰ βρίσκονται πάντα δίπλα στὸν Ἐπίσκοπό τους καὶ νὰ μποροῦν ἔτσι νὰ στηρίξουν τὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας μας. Καὶ τὸ Σάββατο ἢ συνάντηση μὲ τοὺς κατηχητὲς καὶ τὶς κατηχήτριες. Ἦταν μιὰ ἀκόμα ἐνδειξη

ὅτι ἡ Ἐκκλησία μας βρίσκεται σὲ γερὰ χέρια καὶ ὅτι ὅλοι εἶναι ἔτοιμοι νὰ συμβάλουν στὴ στερέωση καὶ τὴν ἐδραίωση τῆς ὀρθόδοξῆς μας πίστεως σ' ὅλους τοὺς τομεῖς. Ἀλλὰ καὶ οἱ πρεσβυτέρους μας κι αὐτὲς μαζί με ὅλους με τὶς δικές τους ἐκδηλώσεις καὶ τὶς δραστηριότητες βρίσκουν εὐκαιρίες καὶ χρόνο καὶ μᾶς συμπαρίστανται σ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς τομεῖς καὶ δηλώνουν ὅτι θὰ εἶναι ἐκεῖ στὴν πρώτη γραμμὴ μαζί με τοὺς πατέρες μας γιὰ νὰ μᾶς δώσουν ὅ,τι πολυτιμότερο ἔχουν μέσα ἀπὸ τὴ δική τους διακονία καὶ προσφορὰ, γιὰ νὰ μεταφέρουν μηνύματα αἰσιόδοξα στοὺς γύρω τους καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ ὑπηρετοῦν με τόσες θυσίες καὶ κόπους.

Καὶ ἐδῶ ἀξίζει νὰ ἀναφερθoύν, γιὰτὶ ὅχι, οἱ ποδοσφαιριστὲς μας τῆς Πατριαρχικῆς μας Σχολῆς! Πρῶτοι καὶ καλύτεροι σὲ ὅλα τὰ μαθήματα, στὶς ἀκολουθίες καὶ πρὸ παντὸς στὴν ψαλμωδία. Τόσα χαρίσματα καὶ δῶρα ἀπὸ τὸν Θεό. Σὲ ὅλους μας δίνουν δυναμικὰ καὶ με βεβαιότητα τὴν πεποίθηση ὅτι θὰ συνεχίσουν ἀπὸ τὸν στίβο τῆς ἀλήθειας τῆς ἀθώας καὶ νεανικῆς τους θεϊκῆς συμμετοχῆς μέσα ἀπὸ τὶς καρδιές τους τὸ μοναδικὸ μήνυμα τῆς ἐλπίδας καὶ τῆς ἀγάπης.

Δὲν πρέπει νὰ στηρίζομαστε σὲ λεγόμενα ἄλλων. Ὑπάρχει μία δυναμικὴ παρουσία μέσα μας, τὴν ὁποία πρέπει νὰ ἐκμεταλλευτοῦμε καὶ νὰ ἀξιοποιήσουμε θετικά. Εἶναι ἡ πίστη μας, ἡ ὁποία με ἕναν ξεχωριστὸ καὶ θαυμάσιο τρόπο μᾶς ἐπιβεβαιώνει ὅτι ὁ Θεὸς καὶ Δημιουργὸς μας εἶναι δίπλα μας, μέσα μας, γύρω μας. Αὐτὴ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Κυρίου μας ἐκδηλώνεται ἔμπρακτα μέσα ἀπὸ τὴ δική μας στάση ἀπέναντί Του. Ἐτσι ἡ πίστη μας σὲ Αὐτὸν μᾶς χαροποιεῖ καὶ μᾶς ὁμορφαίνει ἐσωτερικά. Ἀποκαλύπτεται μέσα μας χωρὶς ἀμφιβολία ἐκεῖνο τὸ ἀσύλληπτο στοιχεῖο, τὸ ὁποῖο τελικά μᾶς στηρίζει καὶ μᾶς δίνει κουράγιο καὶ ἐλπίδα. Χωρὶς φόβο κανένα καὶ χαρούμενοι, δεχόμαστε τὶς εὐεργεσίες τοῦ Οὐρανίου Πατέρα μας καὶ Αὐτὸς συμπληρώνει ἔτσι τὴν ἀνάγκη τῆς ψυχῆς μας.

Οἱ πιὸ πάνω σκέψεις γράφτηκαν σὲ μιὰ κρίσιμη στιγμὴ δοκιμασιῶν στὴν ζωὴ μου, στὸν ὥρο τῆς Ἀφρικανικῆς Ἡπείρου. Θέλω νὰ εὐχαριστήσω ὅλους σας γιὰ τὶς εὐχές, προσευχές καὶ σκέψεις σας γιὰ τὸ ταπεινὸ μου πρόσωπο. Εἴμαστε ὅλοι ἄνθρωποι καὶ κανεὶς μας δὲν εἶναι οὔτε ἅγιος οὔτε τέλειος. Ἀγωνιοῦμε, ἐργαζόμεθα καὶ προσπαθοῦμε νὰ μεταφέρουμε τὸν λόγο τοῦ Εὐαγγελίου στὶς ψυχές τῶν πονεμένων καὶ τῶν ἀδικημένων ἀδελφῶν μας. Ἄς συνεχίσουμε, λοιπόν, ὅσο ὁ Θεὸς τὸ ἐπιτρέψει, γιὰ νὰ φέρουμε καὶ ἄλλους κοντὰ στὸ Φῶς τὸ ἀληθινὸ τῆς Ἀναστάσεως.

Μετὰ πολλῆς ἐν Κυρίῳ ἀγάπης,

σᾶς ἀσπάζομαι ὅλους ἀδελφικῶς,

Ὁ Ναῖρόμπι Μακάριος

